

”De är inte här, så var är de?”

-En kvalitativ studie om professionellas perspektiv och erfarenheter i arbetet med intellektuellt funktionsnedsatta personer som har utsatts för våld i nära relation

Av: Josefine Sommarström och Monika Valanciene

Handledare: Hanna Bertilsdotter Rosqvist

Södertörns högskola | Institutionen för Samhällsvetenskap

Kandidatuppsats 15 hp

Socialt arbete | Hötterminen 2023

Abstract

Individuals with intellectual disabilities constitute an especially vulnerable and marginalised group concerning the risk of being exposed to domestic violence. This paper aims to examine the perspectives and experiences of professionals working with adults who are both victims of domestic violence and have an intellectual disability. We conducted a qualitative study in which six informants from the public and non-profit sectors, all with experience in providing support to this target group, were interviewed. The collected data were analysed using thematic analysis, supported by empowerment theory and Lipsky's theory of street-level bureaucracy. This resulted in three main themes: *The need for visibility*, *The promoting of competent support* and *Organizational working conditions*. These themes reflected the need to raise awareness of and empower the target group, work more preventively, and how professionals reason about their ability to offer support. The findings also indicated the necessity for increased collaboration between sectors and highlighted how organizational differences can affect the discretion of professionals. Some key conclusions include the imperative for more individualized approaches to meet the specific needs of those with intellectual disabilities, and that society as a whole needs to take greater responsibility in reaching out to the target group. This involves raising awareness and counteracting their increased vulnerability to domestic violence.

Title: "They are not here, so where are they?" – A qualitative study on professionals' perspectives and experiences in working with intellectually disabled individuals who have experienced domestic violence.

Authors: Josefine Sommarström and Monika Valanciene

Keywords: Social work, public sector, non-profit sector, domestic violence, adults with intellectual disabilities, the perspectives of professionals.

Number of words: 17 115

Sammanfattning

Personer med intellektuella funktionsnedsättningar är en extra sårbar grupp i frågan om att utsättas för våld i nära relation. Denna uppsats syftar till att undersöka professionellas perspektiv och upplevelser i arbetet med våldsutsatta vuxna som också har en intellektuell funktionsnedsättning. Vi genomförde en kvalitativ studie där sex informanter från offentlig och ideell sektor, som alla har erfarenhet av stödjande arbete med målgruppen, intervjuades. Det insamlade materialet analyserades med hjälp av tematisk analys och med stöd av empowerment-teori samt Lipskys teori om gräsrotsbyråkrati. Detta resulterade i tre huvudteman: *Behovet av synliggörande*, *Främjandet av ett gott stöd* och *Organisatoriska förutsättningar för arbetet*. Dessa teman speglade behovet av att synliggöra och stärka målgruppen, att arbeta mer förebyggande och hur de professionella resonerar kring sin förmåga att erbjuda stöd och hjälp. Resultatet pekade även på behovet av mer samverkan mellan sektorer och hur organisatoriska skillnader kan påverka handlingsutrymmet för de professionella. Några viktiga slutsatser är att arbetet behöver bli mer individanpassat för att kunna möta de särskilda behoven hos personer med intellektuell funktionsnedsättning och att samhället som helhet behöver ta ett större ansvar för att nå ut till målgruppen och lyfta samt motverka deras ökade sårbarhet att utsättas för våld i nära relation.

Titel: “De är inte här, så var är de?” - En kvalitativ studie om professionellas perspektiv och erfarenheter i arbetet med intellektuellt funktionsnedsatta personer som har utsatts för våld i nära relation

Författare: Josefine Sommarström och Monika Valanciene

Nyckelord: Socialt arbete, offentlig sektor, ideell sektor, våld i nära relation, vuxna med intellektuell funktionsnedsättning, professionellas perspektiv.

Antal ord: 17 115

Tack

Vi vill inleda med att rikta ett varmt tack till alla våra informanter som ställde upp på intervju. Utan er värdefulla medverkan hade genomförandet av denna studie inte varit möjligt. Vidare riktar vi vårt djupaste tack till vår handledare, Hanna Bertilsdotter Rosqvist, samt våra klasskamrater och familjer, vars stöd har varit ovärderligt under hela uppsatsprocessen. Sist men inte minst, vill vi även rikta ett stort tack till oss själva för ett gott samarbete.

Josefine Sommarström och Monika Valanciene

December 2023

Innehållsförteckning

1. Inledning	7
1.1. Problembakgrund	8
1.2. Syfte	10
1.3. Frågeställningar	10
1.4. Arbetsfördelning	10
2. Tidigare forskning	11
2.1. Intellektuell funktionsnedsättning och våldsutsatthet	11
2.2. Professionellas perspektiv och erfarenheter	12
3. Metod	15
3.1. Förförståelse	16
3.2. Litteratursökning	16
3.3. Urvalsmetod	17
3.4. Materialinsamling	18
3.5. Bearbetning och analys av material	19
3.6. Forskningsetiska överväganden	21
3.7. Metodologiska reflektioner	22
3.8. Tillförlitlighet	23
4. Teoretiska perspektiv	23
4.1. Empowerment	24
4.2. Gräsrotsbyråkrati	25
4.3 Teoridiskussion	26
5. Resultat och analys	26
5.1. Behovet av synliggörande	27
5.1.1. Mörkertalet	27
5.1.2. Förebyggande arbete	29
5.1.3. Stärka individen	31
5.2. Främjandet av ett gott stöd	35
5.2.1. Professionellt bemötande	35
5.2.2. Kompetensutveckling	37
5.3. Organisatoriska förutsättningar för arbetet	38
5.3.1. Vad man kan göra och inte göra	39
5.3.2. Fungerande och icke-fungerande samverkan	42
6. Diskussion	45
7. Litteraturförteckning	50
Bilaga 1	55

1. Inledning

Våld i nära relationer är ett utbrett fenomen såväl i Sverige som globalt. Enligt Världshälsoorganisationen WHO uppskattas nästan en tredjedel av världens kvinnor ha utsatts för fysiskt eller sexuellt våld under sin livstid, varav en majoritet av våldet ska ha skett i nära relationer (WHO 2021). År 2022 rapporterades över 36 000 fall av misshandel i Sverige där den drabbade och gärningspersonen var bekanta med varandra (Brottsförebyggande rådet, hädanefter förkortat BRÅ, 2023). Med "våld i nära relation" menas att den som utsätts för våldet har en nära, känslomässig eller förtroendefull relation till förövaren. Våldet i sig kan se ut på många olika sätt; det kan vara psykiskt, fysiskt, sexuellt och latent, men även materiellt, ekonomiskt eller ta sig uttryck i form av försummelse, som att man exempelvis hindrar någon från att äta eller kunna ta sina mediciner (Socialstyrelsen 2023; Nationellt Centrum för Kvinnofrid, hädanefter förkortat NCK, 2023c). Våld i nära relation kan utövas av och drabba alla oavsett könsidentitet, läggning, ålder och etnicitet, dock finns det ett mönster av att den som utsätts för våld i nära relation oftast är en kvinna och att förövaren vanligtvis är en man, samt att våldet mot kvinnor tenderar att vara grövre, dödligare och mer kontrollerande. Det är även vanligare att som kvinna utsättas för sexuellt våld (Socialstyrelsen 2023, NCK 2023c). Utöver att kvinnor statistiskt sett löper större risk att drabbas av våld i nära relation finns det andra grupper som är att betrakta som särskilt sårbara. En av dessa grupper är personer med funktionsnedsättning (WHO 2011). Myndigheten för delaktighet (MFD 2023) har tagit fram en rapport som visar på tydlig koppling mellan funktionsnedsättningar och våld i olika former, bland både kvinnor och män. MFD:s statistik visar dock att risken för våldsutsatthet är större för kvinnor med funktionsnedsättning jämfört med män med funktionsnedsättning (MFD 2023). Den ökade sårbarheten för att utsättas för våld i nära relation, oberoende av kön, är synlig även när vi avgränsar oss till enbart intellektuella funktionsnedsättningar (Robb & McCarthy 2023; Curtiss & Kammes 2020). Den här studien kommer att behandla professionellas erfarenheter av att möta och ge stöd till våldsutsatta vuxna personer som har någon form av intellektuell funktionsnedsättning.

1.1. Problembakgrund

Intellektuell funktionsnedsättning (hädanefter förkortat IF) är en term som används för att beskriva avvikelser i hjärnans kognitiva och intellektuella utveckling. Nedsättningen, som kan variera i svårighetsgrad, innefattar intellektuella och adaptiva svårigheter vilket får implikationer för individens förmåga att lära sig saker, förstå och anpassa sig till omgivningen samt interagera socialt (1177 Vårdguiden 2023; Habilitering och Hälsa 2023). Personer med IF är ofta mer beroende av andra vilket innebär en ökad sårbarhet och risk att utsättas för våld av människorna man har runt sig. Det kan även finnas flera andra sårbarhetsfaktorer samtidigt, som social isolering och fördomar kring funktionsnedsättningen. Detta gör att det blir särskilt svårt att skydda personerna och förebygga våldsutsatthet (Hällen & Sinisalo 2018, s. 56, 60; Ludici & Antonello & Turchi 2019; Socialstyrelsen 2023). Funktionsnedsättningen kan även vara ett hinder som gör att det blir svårt att synliggöra våldet genom att anmäla eller berätta om det (BRÅ 2007; Ludici & Antonello & Turchi 2019; WHO 2011). Vidare har forskningsläget gällande intellektuella funktionsnedsättningar relaterat till våldsutsatthet varit begränsat och är så fortfarande, vilket inom svensk kontext belyses av bland annat NCK (2013) och BRÅ (2007). De pekar på att det råder stora kunskapsbrister om ämnet hos myndigheter och andra viktiga samhällsfunktioner, och hur detta får konsekvenser för bemötandet av målgruppen och professionellas förmåga att erbjuda rätt insatser.

I Sverige finns flera aktörer vars uppgift är att hjälpa och skydda våldsutsatta personer. Socialtjänsten utgör en av dessa aktörer. Det framgår av socialtjänstlagen 2 kap 1 § SoL (2001:435) att kommunen har det ”yttersta ansvaret för att enskilda får den hjälp och det stöd de behöver”. Socialnämnden har även en lagstadgad uppgift att erbjuda stöd och hjälp till den som utsatts för brott, enligt 5 kap 11 § SoL (2001:453). Det framgår vidare av föregående lag att socialnämnden särskilt ska beakta stödbehovet hos kvinnor och barn som utsatts för eller har utsatts för våld. Utöver lagrummen behöver kommunen förhålla sig till de allmänna råd och föreskrifter som tagits fram av Socialstyrelsen, där det fastslås att vid planering och genomförande av insatser bör särskilda behov hos den enskilde beaktas, vilket kan innefatta exempelvis en funktionsnedsättning (Socialstyrelsen 2022). Inom vissa av Sveriges kommuners socialtjänster finns det så kallade relationsvårdsteam, där socialsekreterare utreder och bedömer insatser för den som blivit utsatt eller utsätter någon annan för våld i nära relation. Insatserna är frivilliga och genomförs av olika utförare som arbetar på uppdrag av

socialtjänsten. Exempel på insatser är skyddade boenden, stödsamtal och hjälp med ansökan om skyddade personuppgifter (NCK 2023b).

Utöver det arbete som socialtjänsten utför i syfte att stötta våldsutsatta, finns det andra instanser i samhället som utgör viktiga komplement. Sveriges kvinnojourer, som riktar sig specifikt till våldsutsatta kvinnor, spelar här en betydande roll. Inom vissa kommuner saknar till exempel socialnämnden egna skyddade boenden och tar då hjälp av kvinnojourer för att kunna genomföra skyddsplaceringar (NCK 2023a). Jourerna kan även hjälpa till med stödande samtal och juridisk rådgivning. Den organisatoriska utformningen skiljer sig dock mycket åt; vissa jourer bedrivs enbart ideellt med hjälp av volontärer och andra har anställd personal som i grunden har någon form av människostödjande eller vårdande utbildning, såsom socionom eller sjuksköterska. Till skillnad från socialtjänsten har inte kvinnojourer någon myndighetsställning och sysslar således inte med utredningar eller beslutsfattande i formell mening, dock så kan det arbete som personalen utför ha viss utredande karaktär då vissa jourer arbetar på uppdrag av socialtjänsten och således utgör en del av dess insatser (NCK 2023a).

Enligt Ekström (2016) är det svårare att hitta skyddade boenden för kvinnor med IF då många boenden saknar anpassningar i miljön och personalen inte alltid har tillräcklig kunskap om hur man bemöter och kommunicerar med målgruppen. Andra upptäckter som har gjorts i den tillgängliga forskningen pekar på stora brister avseende samhällsinstansernas ambitioner att informera och utbilda våldsutsatta personer med IF om deras rättigheter och möjligheter att få stöd (Bowen & Swift 2019; Pestka & Wendt 2014; Curtis & Kammes 2020). Det finns även forskning som pekar på svårigheter i professionellas förmåga till riskbedömning och riskhantering när de möter målgruppen och att det finns en problematik i att balansera skyddande insatser mot klienternas rätt till självbestämmande. Många professionella upplever själva att de inte har tillräcklig kunskap eller kan erbjuda rätt resurser för att kunna stötta målgruppen på bästa sätt (Bowen & Swift 2019; Robb & McCarthy 2023; Namatovu & Ineland & Lövgren 2022; Fraser-Barbour & Crocker & Walker 2018).

Utifrån den statistik och forskning som vi hänvisar till är det tydligt att personer med IF dels är en särskilt sårbar grupp gällande risken att utsättas för våld i nära relation, dels att de har sämre förutsättningar att få rätt hjälp. Utöver utsatthet för våld är det en underrepresenterad grupp inom vetenskap och praktik där stora kunskapsbrister belyses (BRÅ 2007). Vi ser

därför ett behov av att vidare undersöka hur professionella inom myndigheter och andra hjälpande organisationer resonerar kring sina erfarenheter av att möta målgruppen och kring möjligheterna att erbjuda ett gott och effektivt stöd.

1.2. Syfte

Vårt syfte är att undersöka perspektiv och erfarenheter hos professionella inom offentlig och ideell sektor, utifrån deras arbete med våldsutsatta vuxna personer som har en intellektuell funktionsnedsättning.

1.3. Frågeställningar

- Hur ser förhållningssätten ut för professionella när de möter målgruppen, det vill säga personer med intellektuell funktionsnedsättning som utsätts för våld i nära relation?
- Vilka utmaningar står professionella inför när de tillhandahåller stöd för målgruppen?
- Hur påverkas professionellas arbete med målgruppen av deras organisatoriska tillhörighet?

1.4. Arbetsfördelning

Vi inledde processen med att skapa en gemensam mapp på *OneDrive* där vi båda lade relevanta dokument för vår uppsats. Vidare skapade vi ett gemensamt *Word-dokument* där vi båda kontinuerligt skrev och kommenterade varandras bidrag. Utöver att kommentera direkt i text upprätthöll vi även kontakt via *Messenger*. När det gäller sökning efter tidigare forskning har vi både sökt var för sig och tillsammans. Vi skapade en gemensam tabell där var och en lade in tidigare forskning för att sedan gå igenom den tillsammans och välja mest relevanta forskningen för vår uppsats. Vi fördelade arbetet jämnt när det kom till att skriva om tidigare forskning; emellertid låg ansvaret för att syntetisera källor hos Josefine, medan Monika fokuserade på problembakgrund. Eftersom tiden var väldigt begränsad valde vi att hålla muntliga diskussioner om uppsatsdelarna och därefter fokuserade vi på att skriva våra respektive delar. Vi läste igenom varandras texter, diskuterade oklarheter och gjorde revideringar. Metod, resultat, analys, diskussion och förslag till vidare forskning skrev vi tillsammans.

2. Tidigare forskning

I detta avsnitt kommer vi att fördjupa oss i tidigare forskning för att skapa en kontextuell förståelse och belysa det nuvarande kunskapsläget kring vårt ämnesområde, med tonvikt på två huvudteman: *intellektuell funktionsnedsättning och våldsutsatthet*, samt *professionellas perspektiv och erfarenheter*.

2.1. Intellektuell funktionsnedsättning och våldsutsatthet

I det befintliga forskningsläget belyses flera viktiga orsaksförklaringar till den ökade våldsutsattheten bland personer med IF. Dels är de ofta mer beroende av sina omsorgspersoner och lever mer socialt isolerat, dels har de sämre tillgång till information om sex och samlevnad och har svårare att hävda sina rättigheter och signalera till omgivningen när något inte står rätt till (Bowen & Swift 2019; Pestka & Wendt 2014; Robb & McCarthy 2023). En annan faktor är att de ofta får ett sämre bemötande och inte blir tagna på allvar av professionella när de söker hjälp för våldsutsattheten (Bowen & Swift 2019; Pestka & Wendt 2014; Wiseman & Watson 2022). Om vi riktar fokus mot specifikt kvinnor med IF har forskning även lyft fram hur dessa kvinnor ibland väljer att stanna i våldsamma relationer och hur detta kan grunda sig i en rädsla för att bli ensam, att aldrig mer hitta en partner och riskera att betraktas som konstig eller onormal (Pestka & Wendt 2014).

Det sexuella våldet utgör en särskilt stor riskfaktor för de med IF, främst för kvinnorna. Anledningar till detta kan vara en nedsatt förmåga hos personer med IF att läsa av sociala situationer och känna igen potentiellt farliga beteenden, men även att funktionsnedsättningen kan försvåra ett tydligt förmedlande av samtycke (Curtiss & Kammes 2020, Bowen & Swift 2019). Vidare lyfts kulturella och institutionella faktorer som speglar en ovilja att erkänna den berörda gruppen som sexuellt aktiva varelser, vilket leder till att samhället inte erbjuder information och utbildning gällande sex och relationer till intellektuellt funktionsnedsatta i samma grad som till personer utan intellektuella funktionsnedsättningar (ibid).

Studier gjorda av Anyango, Goicolea och Namatovu (2023) och Robinson, Frawley och Dyson (2021) erbjuder kvalitativ kunskap om hur våld i nära relationer har påverkat funktionsnedsatta kvinnor och hur kvinnorna själva ser på sitt stödbehov i relation till samhällets hjälpanse instanser. Båda studierna berör flera varianter av funktionsnedsättningar och inte enbart intellektuella sådana, men Robinson, Frawley och Dyson (2021) diskuterar

specifikt den marginalisering och osynlighet som ofta omgärdar våldsdrabbade kvinnor med IF. Deras resultat speglar tydligt hur dessa kvinnor kan ha svårare att göra sina röster hörda och få tillgång till begriplig information om vilken typ av hjälp som finns att tillgå, samt hur de befintliga insatserna brister gällande nivån av individuell anpassning och brukar-medverkan. Kvinnornas upplevelser indikerar även att det behövs mer samarbete och kommunikation mellan de yrkesgrupper som på olika sätt kommer i kontakt med målgruppen, i syfte att göra det enklare för kvinnorna att hitta till rätt instans vid förekomsten av våldsutsatthet (ibid). Anyango, Goicolea och Namatovus (2023) studie fokuserar på funktionsnedsatta och våldsutsatta kvinnor i svensk kontext, där något som tydligt framkommer är att våldet från närstående ofta har varit ett genomgående element i dessa kvinnors liv. Flera berättar att de blev utsatta för olika former av fysiskt eller psykiskt våld som barn och att de sedan hamnat i flertalet våldsamma intima relationer som vuxna. Gemensamt för flera av kvinnorna är att de lyfter våldets psykiska konsekvenser som mycket värre än de fysiska, vilket även är något som tas upp av Bowen och Swift (2019) samt Ludici, Antonello och Turchi (2019). Kvinnorna vittnar också om negativa upplevelser gällande bemötandet från myndigheter och hjälpan organisationer; de har blivit misstrodda och förminskade, framförallt i situationer där våldet varit av psykisk karaktär och således svårare att bevisa (Anyango, Goicolea & Namatovu 2023). Studiens resultat pekar på behovet av genomgående attitydförändringar och mer kunskap om hur professionella som möter målgruppen kan förbättra sitt bemötande och öka sin kompetens.

2.2. Professionellas perspektiv och erfarenheter

Vad gäller forskning som utifrån socialarbetares och hjälpan organisationers perspektiv undersöker arbetet med intellektuellt funktionsnedsatta som också utsatts för våld, har vi fått konstatera att det inte heller här finns så mycket att tillgå, framförallt inte i Sverige. McConnell och Phelan (2022) menar i sin forskningsartikel att kvinnor med IF är mer utsatta för olika typer av våld under längre perioder och av fler partner, och att kvinnorna löper större risk att hamna i våldsamma relationer utifrån det starka behovet av att passa in i samhället och hitta en partner. Gällande de sociala myndigheternas roll hävdas det att de erbjuder bristfällig vägledning för att stödja dessa kvinnor (McConnell & Phelan 2022). Avsaknad av begriplig och lättillgänglig information om sociala rättigheter och hälsosamma relationer lyfts av flera forskare som bidragande faktorer till att de våldsutsatta kvinnornas behov inte tillgodoses vilket försvårar deras möjligheter till att undvika eller lämna våldsamma relationer samt göra sina röster hörda (McConnell & Phelan 2022; Curtis & Kammes 2020; Bowen & Swift 2019).

Överlag råder det brist på kunskap om lämpliga anpassningar och arbetsmetoder för målgruppen inom såväl sociala myndigheter som ideella organisationer. De komplexa system som myndigheter utgör kan vara svåra att navigera, och yrkesverksamma som möter våldsutsatta personer med IF menar att ett gott stöd för klienten behöver bygga på samverkan och samarbete med andra yrkesgrupper, tydlig vägledning och omsorg, att de kan bedöma risk på ett adekvat sätt och samtidigt är måna om klientens självständighet. Detta sätter höga krav på den enskildes kompetens men även på organisationen som helhet. I studien framgår även att anställda på kvinnojourer upplevde sig som 'spindeln i nätet' när det gäller samordning och samarbete. Detta berodde på deras roll att tillhandahålla olika kontakter för våldsutsatta klienter, en uppgift som de ansåg vara av yttersta vikt för att tydliggöra för den våldsutsatta vem som gör vad. Resultatet indikerar även att samarbete mellan olika professioner leder till identifiering av våld, mer tillgänglig information om våld i nära relation och mer effektivt stöd för kvinnor (Namatovu, Ineland & Lövgren 2022). McConell och Phelan (2022) menar att socialarbetare och andra professionella borde tillhandahålla mer inkluderande arbetssätt för att stödja kvinnor med IF som avslutat en våldsrelation, genom att tillämpa fyra relationella principer: reflexivitet, solidaritet, erkännande och säkerhet. Dessa principer hjälper socialarbetarna att utveckla inkluderande och traumainformerande metoder, vilket kan stärka kvinnans förmåga att välja själv, det vill säga upprätthålla sin autonomi. Tillämpandet av dessa metoder innefattar hjälp med säkerhetsplanering, tillgodoseendet av kvinnornas grundläggande behov och stöd med navigering genom olika system. Socialarbetarna förväntas även agera som förespråkare och stötta den våldsutsatta till att utveckla och upprätthålla positiva sociala relationer (McConnell & Phelan 2022).

Robb och McCarthy (2023) har gjort en studie där de intervjuat 15 socialarbetare och undersökt hur socialarbetare identifierar, hanterar och utvecklar strategier i frågan om riskhanteringsstrategier när de ställs inför situationer där personer med intellektuell funktionsnedsättning utsatts för våld i nära relation. Studien kommer fram till olika teman om riskhantering. Det första temat tyder på att det är viktigt att bygga upp en förtroendefull relation mellan socialarbetare och klient, vilket blir en skyddande faktor och är en individualiserad form av riskhantering. Det andra riskhanterings temat handlar om att främja val och autonomi där offret är ansvarigt för att inleda förändring utifrån frivillighet. Forskarna Robb och McCarthy (2023) hänvisar till en annan forskare, McDermott som hävdar att autonomi inte behöver innebära att upprätthålla valmöjligheter i alla situationer. Det handlar snarare om en etisk process och avvägning, där socialarbetarens olika interventioner och

dennes kunskap behöver balanseras mot klientens autonomi och främjandet av valfrihet, gentemot förmågan att kunna skydda och motverka utsatthet för fortsatt våld. Detta förhållningssätt hjälper socialarbetarna att inte hamna i en paternalistisk eller överbeskyddande hållning. Det tredje temat berörde situationer där socialarbetaren upplevt att klienten inte har varit kapabel till att fatta egna beslut och skydda sig från fortsatt våld, vilket föranlett mer restriktiva interventioner som satt klientens säkerhet i första hand och autonomin blivit sekundär (Robb & McCarthy 2023). Socialarbetarna har då gett uttryck för viss frustration och nämnt att detta å ena sidan kan vara nödvändigt för ett direkt avlägsnande av risk, men samtidigt kan det få negativa konsekvenser för klientens emotionella välmående och självbild. Därför bör denna strategi endast användas i extrema fall. Sist men inte minst har ett tema identifierats som visar på att socialarbetare vill skydda sig själva från skuldbeläggning i samband med felaktig hantering av risk och eventuella konsekvenser (ibid). Snarlika idéer lyfts av Dixon och Robb (2016); framförallt tar de upp den svåra balansgången som ofta föreligger när man som socialarbetare har till uppgift att skydda och stötta extra sårbara personer men samtidigt ska upprätthålla och respektera dessa personers rätt till självbestämmande och personlig frihet.

Meer och Combrinck (2015) belyser hur professionella som möter våldsutsatta personer med intellektuell funktionsnedsättning upplever att målgruppen utsätts för mycket stigmatisering av samhället. Stigmat springer bland annat ur idéer om att funktionsnedsatta är mindre värda eller anses vara en börda för sina familjer eller för samhället, vilket kan ta sig uttryck i form av exkludering eller frustration och våldsutövning från omgivningen (Meer & Combrinck 2015). Ett annat uttryck för stigmatiseringen är hur personer med IF ofta beskrivs i termer av att vara "barnsliga" och att de av omgivningen upplevs som oförmögna att lära sig saker eller fatta självständiga beslut (Starke, Rosqvist & Kuosmanen 2016). Det finns även tendens i samhället till att klumpa ihop personer med IF till en homogen grupp, där funktionsnedsättningen ständigt ligger i fokus och det inte tas hänsyn till olikheterna inom gruppen, i stället för att man betraktar dem som unika individer (Starke, Rosqvist & Kuosmanen 2016). En annan aspekt av stigmatiseringen är personer med IF inte blir tagna på allvar: deras berättelser om våldsutsatthet bemöts ofta med större misstänksamhet på grund av fördomar om att de inte kan återge händelser på ett "korrekt" sätt (Bowen & Swift 2019).

Forskningen pekar också på att det kan upplevas som skamfyllt att prata om intellektuellt funktionsnedsatta personers sexualitet och intima relationer, även bland de vars jobb är att

stötta och hjälpa målgruppen (Curtis & Kammes 2020). Detta är bland annat något som speglas i ovillighet hos vårdgivare att informera målgruppen om deras rättigheter när det kommer till sex, samlevnad och könsbaserat våld (Meer & Combrinck 2015; Curtis & Kammes 2020; Bowen & Swift 2019). Starke, Rosqvist & Kuosmanen (2016) menar att professionsutövare inom det sociala arbetet tenderar att konstruera personer med IF som desexualiserade barn, vilket får konsekvenser för hur den professionella vidare ska kunna bemöta någon med IF som varit med om sexuellt våld eller exploatering. En annan utbredd konstruktion, som framkommer Meer och Combrincks intervjustudie (2015), ligger snarast i den motsatta änden av spektrumet och inbegriper att framförallt kvinnor med IF betraktas som "sexuellt avvikande" eller "översexuella" med brist på självkontroll. Intervjusubjekten, samtliga socialarbetare, vittnade om att denna uppfattning hos omgivningen kan göra kvinnorna till lätta byten för förövare. I en studie av Fraser-Barbour, Crocker och Walker (2018) har professionella från både habiliteringscenter och kvinnojourer delgett sina perspektiv på arbetet med intellektuellt funktionsnedsatta kvinnor som blivit utsatta för specifikt sexuellt våld. Deltagarna efterlyste en ökad medvetenhet, förbättrad utbildning och samarbete mellan olika professionella för att förbättra stödet som erbjuds målgruppen. Förbättringen kan ske genom att erkänna rättigheterna och rösterna hos kvinnorna samt genom att utveckla resurser och praxis för att kunna möta deras behov på ett effektivare sätt. Att det även finns ett stort behov av att samhällsinstanserna förmedlar information om rättigheter och möjligheter till den berörda målgruppen, blir extra tydligt sett till att personer med intellektuell funktionsnedsättning ofta har mycket begränsad kunskap om vad lagen säger ifråga om relationer, samtycke och sexuellt våld (O'Callaghan & Murphy 2007).

3. Metod

Vilken metod man väljer att använda i sin studie beror på vilka frågeställningar man arbetar utifrån och vad har man för syfte (Bryman 2018, s. 67). Eftersom vår studie syftar till att undersöka innehållsrika redogörelser av erfarenheter och perspektiv, från ett urval av professionella som mött våldsutsatta personer med intellektuell funktionsnedsättning, har vi valt att använda en kvalitativ analysmetod. Detta ger oss möjlighet att få en djupare förståelse för materialet och dess komplexitet. Vidare är den kvalitativa analysen tolkningsinriktad och innebär att våra uppfattningar om den sociala verkligheten konstrueras på grundvalar av informanternas egna tolkningar och subjektiva upplevelser (ibid, s.457–458).

3.1. Förförståelse

Vi båda har under socionomutbildningens gång genomfört kurser inom samhällsvetenskap och läst kurslitteratur och vetenskapliga artiklar om våld i nära relation och funktionsnedsättningar, samt socialt arbete i stort. Detta har bidragit till att vi fått en bild av att personer med funktionsnedsättningar är en extra sårbar grupp. Vidare har vi båda våra arbetslivserfarenheter som bidragande faktorer till förförståelse av ämnet. Det som vi observerat inom ämnet är att det finns mycket som fungerar väl men även en del som fungerar mindre bra eller kan upplevas som problematiskt. Utöver arbetserfarenhet har vi båda ett personligt intresse och engagemang inom ämnet vilket leder till att vi som blivande socionomer vill undersöka professionellas perspektiv på detta. Vi upplever att det ibland saknas adekvata redskap för socialarbetare som möter våldsutsatta personer som också har en intellektuell funktionsnedsättning. Det kan exempelvis handla om svårigheter i kommunikationen mellan den professionelle och den hjälpbehövande, eller huruvida implementering av arbetsätt är tillräckligt anpassade för att möta den utsattes särskilda behov. Vidare innefattar vår förförståelse tankar och reflektioner om att det kan vara svårt att som socialarbetare bemöta och skydda en extra sårbar målgrupp på ett sätt som främjar deras autonomi och inte riskerar att bli överbeskyddande eller kontrollerande. Vi tänker oss att det eventuellt kan handla om en kompetensfråga, där det kan behövas förbättrad utbildning och fortbildning så att socialarbetare kan bemöta denna dubbelt utsatta grupp på bästa sätt.

3.2. Litteratursökning

För sökning av tidigare forskning använde vi oss av databaserna *SöderScholar* och *Social Services abstracts* på Södertörns högskolas biblioteks hemsida. För att öka antalet träffar av relevanta vetenskapliga artiklar sökte vi med hjälp av engelska sökord istället för svenska sökord. Sökord som användes i databaser var: (disability OR disabilities OR women with disability OR intellectual disability OR learning disability OR persons with disabilities) AND (violence OR partner violence OR abuse OR intimate violence OR domestic violence OR intimate partner violence OR domestic violence OR vulnerability OR consent) AND (services OR social work* OR social service OR shelter OR intervention OR social intervention OR help OR domestic violence shelter OR non-profit organizations OR nonprofit institutions). Olika kombinationer av sökord gav olika träffresultat och sammanlagt har tolv vetenskapliga artiklar använts som underlag för att beskriva tidigare forskning inom ämnet. Eftersom vi har försökt med väldigt många olika sökkombinationer anser vi att det inte finns

utrymme att beskriva varje sökträff i mer detaljerad bemärkelse. Däremot hade vi en del urvalskriterier som vi tillämpade under sökningen, såsom: år 2013–2023, *peer-reviewed*, *articles from peer-reviewed publications* och *publikationstyp: article* och *dissertation*. Elva av tolv våra artiklar var inte äldre än 10 år och en artikel var från 2007, som hittades i en referenslista av den ena artikeln och vi bedömde att den var också relevant för vårt ämne. Vi började med att välja artiklar som behandlade själva våldsutsattheten inom den angivna målgruppen för att uppnå en djupare förståelse för problemet och för att undersöka våldsutsattas med IF perspektiv på stöd som erbjuds. Därefter la vi större fokus på att söka efter artiklar som beskrev professionellas perspektiv eftersom vårt syfte var att undersöka deras erfarenheter och perspektiv. Genom att läsa abstracts kunde vi snabbt få en överblick över artiklar som bäst passade för vår studie, för att sedan läsa de noggrant. Nio av tolv artiklar hittades på databasen *SöderScholar* och tre av: Anyango & Goicela & Namatovu 2023; Ludici & Antonello & Turchi 2019 och Robb & McCarthy 2023 hittades på databasen *Social Service abstracts*.

3.3. Urvalsmetod

För att hitta informanter valde vi att både ringa och mejla till olika kommuner. Vi skickade ut informationsbrev till 12 relationsvåldsteam och 27 kvinnojourer runt om i Sverige. Vidare sökte vi efter informanter även inom vårt eget personliga kontaktnät. Vi fick fem informanter via e-post och telefonkontakt och en informant genom vårt personliga kontaktnät. Vi valde att använda oss av målstyrd urvalsmetod, vilket betyder att man väljer deltagarna strategiskt utifrån de forskningsfrågor som man har i sin studie (Bryman 2018, s. 496). Målstyrd urvalsmetod hjälper oss att välja deltagare som besitter relevanta erfarenheter inom ämnet för uppsatsen. Bryman (ibid, s. 497) beskriver flera olika former av målstyrt urval varav en är kriteriestyrt urval och en annan är bekvämlighetsurval, vilka vi har använt oss av i denna studie. I den inledande fasen av uppsatsarbetet var vårt kriterium att deltagarna skulle ha socionom som yrkestitel. De skulle även vara anställda vid ett relationsteam eller inom någon liknande arbetsgrupp inom socialtjänsten samt utföra ett utredande arbete. Under processens gång beslutade vi att justera urvalskriterier då intresset var begränsat från socialarbetarna vid de relationsvåldsteam vi kontaktat. Vi beslutade oss för att bredda vår sökning; därmed var det inte längre ett krav att deltagarna skulle vara socialarbetare som utförde utredande arbete och arbetade inom relationsvåldsteam, utan vi vände oss även till personal på kvinnojourer. Det slutgiltiga urvalskriteriet var att informanterna, oavsett yrkestitel, behövde ha erfarenhet

av att arbeta direkt med den berörda målgruppen. Urvalsgruppen för denna intervjustudie bestod av tre deltagare från kvinnojourer och tre från olika relationsvåldsteam.

Fingerat namn	Organisatorisk tillhörighet	Arbetserfarenhet i nuvarande tjänst
1. Sanna	Kvinnojour	10 år
2. Annika	Kvinnojour	2 år
3. Mia	Socialtjänst	3 år
4. Lydia	Socialtjänst	4 år
5. Petra	Socialtjänst	2 år
6. Celine	Kvinnojour	6 månader

Tabell 1. Informanter

3.4. Materialinsamling

Informanterna fick välja om intervjuerna skulle utföras fysiskt eller digitalt. Samtliga valde digitalt. Vi deltog båda vid varje intervju och turades om att vara samtalsledare. När vi intervjuade en informant som Josefine kände sedan innan fick Monika vara samtalsledare och Josefine intog en mer passiv roll. Detta innebar att Josefine satt tyst och lyssnade större delen av intervjun, dock fick hon flika in med kompletterande frågor ibland.

Intervjuer kan göras på olika sätt beroende på vad man har för syfte. Då vi önskade samla in rikt och mer djupgående material och samtidigt behövde förhålla oss till våra frågeställningar, ansåg vi att semi-strukturerade intervjuer lämpade sig bäst (Bryman 2018, s. 563). Detta innebar att vi hade ett antal färdiga och öppna frågor som möjliggjorde längre och innehållsrika svar från informanterna, samt att vi kunde ställa följdfrågor och ha en viss flexibilitet i upplägget. Alla intervjuer inleddes med en påminnelse om studiens syfte samt personlig presentation. I början av samtliga intervjuer hade vi samlat in ett muntligt samtycke för ljudinspelning av intervjun. Att göra ljudinspelningar istället för att anteckna svaren skriftligt var fördelaktigt på så sätt att vi då kunde fokusera mer på vad som sades under intervjuerna istället för att försöka hinna skriva samtidigt. Intervjuerna tog mellan 30–60 minuter.

3.5. Bearbetning och analys av material

Vi transkriberade de inspelade intervjuerna manuellt i direkt anslutning till att varje intervju avslutats. Transkribering innebär att man omvandlar ljud till text: vi lyssnade noggrant igenom varje intervju och skrev ordagrant ned vad som sades. För analys av våra transkriberingar valde vi att använda oss av tematisk analys, vilket är en metod som innebär att man systematiskt kodar, sorterar och kategoriserar sitt empiriska material i syfte att identifiera mönster och centrala teman (Bryman 2018, s. 703). Vi menar att metoden kan hjälpa oss att förstå komplexiteten i professionellas personliga erfarenheter och upplevelser, då den syftar till att identifiera den mest meningsbärande informationen i innehållsrik och detaljerad empiri, samt är relativt flexibel ifråga om tolkningsmöjligheter. För att öka vår studies transparens och pålitlighet har vi utgått från en etablerad modell för tematisk analys, framtagen av Braun och Clarke (2006), som innefattar sex olika steg. Nedan redogör vi för hur vi följt dessa.

I det första steget bekantade vi oss noga med det insamlade materialet, det vill säga transkriberingarna, och skrev ner våra tankar samt noterade potentiella teman. Att man löpande för anteckningar under hela bearbetningsprocessens gång ses som en central del av tematisk analys enligt Braun och Clarke (2006), så att man kan återgå till dessa under nästkommande steg och inte riskerar att gå miste om viktig information. Det andra steget var att vi började vår initiala kodningsprocess. En kod syftar till att fånga in den semantiska eller latent kärnan i en meningsenhet (Braun & Clarke 2006) och är en form av abstrahering av materialet. En och samma meningsenhet kan utgöra flera olika koder och samma kod kan genereras från olika meningsenheter; här är det upp till forskaren att prova sig fram och vara så öppen som möjligt (ibid). Vi markerade de meningsenheter som vi ansåg bar på intressant och viktig information för våra frågeställningar och omvandlade sedan dessa till koder; exempelvis kodades meningsenheten *“jag måste ju ändå vara lyhörd och anpassa mig efter hennes vilja, det är jätteviktigt”* till *individfokus*, och meningsenheten *“man vill ju så gärna att personer ska lämna, men (...) vi jobbar liksom med frivilliga insatser så man kan aldrig tvinga någon även fast man skulle vilja ibland”* till *maktlöshet*. Samtliga meningsenheter med tillhörande koder lade vi sedan in i tabeller för att få en överblick.

Det tredje steget är att se över och jämföra koderna för att sedan sortera in dem i olika potentiella teman, utifrån ett mer selektivt tillvägagångssätt och ökat fokus på vilken information som är relevant för studien. Här skrev vi ut våra tabeller och gjorde tillsammans

markeringar och anteckningar i dem för att se vilka koder som passade ihop, det vill säga vilka som sa något om samma typ av fenomen. Att ha allting utskrivet på papper hjälpte oss att kunna överskåda materialet så att vi kunde röra oss fram och tillbaka mellan koderna, skriva ned våra idéer, stryka över och göra ändringar under processens gång. Då vi arbetade med en omfattande mängd material och hade väldigt många koder valde vi att för noggrannhetens skull först organisera koderna i mindre underteman, exempelvis hade vi en rad olika koder som tillsammans utgjorde undertemat *Mörkertalet*, en annan mängd koder blev *Förebyggande arbete* och så vidare. Vid skapandet av dessa underteman blev det mer tydligt för oss vilka koder som saknade tillräcklig relevans för vår studies syfte och frågeställningar och som vidare inte passade in i något undertema, varför vi valde att stryka dessa koder. Därefter sorterade vi in våra underteman i tre preliminära huvudteman som alla relaterade till vårt syfte och våra frågeställningar.

I det fjärde steget, i enlighet med Braun och Clarkes (2006) modell, granskade vi våra preliminära huvudteman och jämförde dem mot transkriberingarna och de enskilda koderna samt undertemana. Här ville vi se hur väl varje huvudtema förhöll sig till materialet som helhet. Vi gjorde justeringar, sorterade om och bytte namn på vissa koder och underteman för att bättre kunna fånga in deras innehåll och för att säkerställa att inget viktigt förbisetts. Det femte steget går ut på att namnge de färdiga och slutgiltiga temana och försöka identifiera vad de tillsammans ger uttryck för relaterat till forskningens syfte (Braun & Clarke 2006). Vi gick igenom materialet ännu en gång och diskuterade hur väl vi själva kunde förklara varje temas faktiska innehåll på ett koncist och lättbegripligt sätt, samt huruvida de kunde besvara våra frågeställningar. Enligt Braun och Clarke (2006) är detta ett bra sätt att säkerställa att man som forskare är tillräckligt insatt i materialet och dess betydelser, och att ens framtagna teman inte bär på inre motstridigheter. Här behövde vi göra ytterligare justeringar, varpå vi slutligen landade i dessa tre huvudteman: *Behovet av synliggörande*, *Främjandet av ett gott stöd* och *Organisatoriska förutsättningar för arbetet*, som i sin tur innehöll 2–3 underteman vardera.

En närmare presentation av våra huvudteman och underteman ges under rubrik 5: Resultat och analys, som också utgör det sjätte och sista steget av den tematiska analysen i Braun och Clarkes (2006) modell. Det är här forskaren skriver fram analysen i löpande text och redovisar för varje tema samt de egna tolkningarna av dessa (Braun & Clarke 2006). Även här arbetade vi gemensamt och bollade tankar och idéer i en kontinuerlig dialog sinsemellan. För att ge läsaren så goda förutsättningar så möjligt att enkelt kunna följa med i texten och navigera sig

mellan de olika delarna av resultat och analys-delen, strukturerade vi upp den i underrubriker som representerar varje huvudtema och dess tillhörande underteman. Vi exemplifierade dessa genom kortare och längre citat från intervjuerna och vävde genomgående in analysen i textens narrativ, men var noga med att formulera oss så att det tydligt framgår för läsaren vad som är just det direkta resultatet hämtat ur materialet och vad som är vår analys och våra tolkningar.

3.6. Forskningsetiska överväganden

För att genomföra högkvalitativ forskning krävs det att forskaren förhåller sig till en rad etiska principer (Vetenskapsrådet 2017, s. 8).

För det första behöver forskaren ge information till deltagarna i förväg om studiens syfte, genomförande och frivillighet att delta i studien (Vetenskapsrådet 2017, s. 27). Detta har vi uppfyllt genom att skicka ut ett informationsbrev i samband med att vi sökte efter intervjuinformanter. Där framgår även att deltagandet är frivilligt och att informanten när som helst kan avbryta sitt deltagande. För det andra krävs det att deltagarna gett sitt samtycke till att delta i studien innan det empiriska materialet inhämtas (ibid, s. 13). Detta har efterföljts genom att våra informanter har fått samtyckesblanketter skickade till sig som de fyllt i skriftligen, och därefter skickat tillbaka till oss innan intervjuerna genomfördes. För det tredje har forskaren ansvar för att det insamlade materialet lagras och förvaras på ett säkert sätt. Inga obehöriga personer ska kunna komma åt det, materialet ska inte sparas längre än vad som är nödvändigt och det ska analyseras i enlighet med studiens syfte. Dessutom är det viktigt att informanterna får information om att de när som helst kan avbryta intervjun eller välja att inte svara på vissa frågor (ibid, s. 40; 47). Vi har förhållit oss till kravet genom att förvara allt vårt material på molntjänsten OneDrive så att endast vi har tillgång till det och hållit oss till vårt syfte i analysdelen. Ljudfiler och transkriberingar raderades efter att uppsatsen lämnats in och blivit godkänd. Samtliga personuppgifter samt information om deltagarnas kommunala tillhörighet har anonymiserats så att ingen enskild deltagare går att identifiera. Deltagarna har getts fingerade namn för att ytterligare säkerställa anonymiteten (ibid, s. 40). När intervjuerna genomfördes var vi även tydliga med att deltagarna inte behövde svara på frågor om de inte ville samt att de närsomhelst kunde avbryta intervjun. Sist men inte minst har forskaren ansvar för att de insamlade uppgifterna om enskilda personer inte ska användas till något annat än forskningens ändamål (ibid, s. 49), vilket vi har efterföljt genom att endast använda vårt empiriska material för att besvara forskningsfrågorna och uppfylla studiens syfte.

3.7. Metodologiska reflektioner

Trots dess fördelar har tematisk analys kritiserats för sin brist på etablerade modeller och dess vaghet kring begreppet "tema." Kritiker, inklusive Bryman (2018), påpekar att bristen på enhetlig uppfattning om vad som utgör ett tema gör tillvägagångssättet luddigt. Ytterligare kritik riktas mot forskare som påstår sig använda tematisk analys utan att klargöra hur, vilket försvårar bedömningen av resultaten. För att undvika detta har vi följt Braun och Clarkes riktlinjer och noggrant redovisat vår analysprocess. På grund av vissa svårigheter med att namnge koder, kategorier och teman har vi hoppat fram och tillbaka, justerat och säkerställt att all relevant information fångas upp i linje med studiens syfte och forskningsfrågor.

Något som påverkat vår forskningsprocess avseende själva intervjuerna har varit de förkunskaper som vi tillägnat oss genom den på förhand genomförda forskningsöversikten. Vi upplevde att detta å ena sidan gav oss en bra grund att stå på vid formulerandet av vår intervjuguide, å andra sidan blev det en viss försvårande omständighet då vi omedvetet kunde börja "fiska" efter viss information som redan framkommit i tidigare studier och som vi konstant hade i bakhuvudet. Exempelvis frågade vi "på vilket sätt brukar du komma i kontakt med målgruppen?" och direkt, utan att vänta på deras svar, gav vi några förslag som "hör personen av sig själv eller går kontakten via någon annan?". Just att personer med IF kan ha svårare att själva söka hjälp och är beroende av andra var något som redan framkommit i tidigare forskning, varför vi troligtvis omedvetet ville bekräfta detta i våra intervjuer. Vi behövde påminna oss själva och varandra flera gånger under intervjuprocessen om att inte bli för ledande i våra frågor och istället låta informanterna berätta fritt. Vissa av intervjuerna blev upp till en timme långa där informanterna gav mycket utvecklade svar och organiskt gled in på de följdfrågor vi förberett, andra svarade mer kort och koncist vilket fick oss att reflektera kring huruvida kvaliteten på våra frågor kunde ha förbättrats. Vidare hölls samtliga intervjuer över det digitala verktyget Zoom, vilket var en fördel på så sätt att det sparade tid och gav oss större flexibilitet i informanturvalet, men en nackdel med digitala intervjuer är att man inte kan läsa av varandras kroppsspråk på samma sätt samt att tekniska problem kan uppstå. Ibland märkte vi hur informanten kunde sväva iväg och börja prata om sådant som inte var relevant för vår studie, att då som intervjuare försöka avbryta på ett respektfullt sätt och föra tillbaka informanten till intervjufrågorna blir svårare när man har en annan distans till varandra. Vi märkte även att vår intervjuguide hade behövt en del justeringar då vissa frågor behövde förklaras och förtydligas vilket blev mer tidskrävande. Vi insåg också när vi redan gjort tre-fyra intervjuer att ett par frågor låg för nära våra direkta frågeställningar och på så vis kan

betraktas som för ledande. En annan reflektion berör att vi valde våra teorier först efter att materialinsamlingen var klar; med facit i hand hade det kanske kunnat vara en fördel om vi börjat titta på möjliga teoretiska ramverk tidigare i processen för att få inspiration och idéer kring utformandet av våra intervjufrågor.

3.8. Tillförlitlighet

Det finns tre kriterier att förhålla sig till i samhällsvetenskapliga studier: reliabilitet, replikation och validitet, däremot skriver Bryman (2018, s. 75) att dessa främst är användbara inom kvantitativ forskning och föreslår två andra kriterier för kvalitativa undersökningar: *tillförlitlighet* och *äkthet*. Vi har valt att förhålla oss till *tillförlitlighet* och dess delkriterier: trovärdighet, pålitlighet och möjlighet att styrka och konfirmera, eftersom äkthet inte anses ha betydande påverkan i forskning (ibid, s. 469). Tyvärr har tidsbegränsningar hindrat oss från att genomföra en återkoppling av resultat till våra informanter för att inhämta deras synpunkter och åsikter om analysen. Detta utgör en viss begränsning av möjligheten att säkerställa studiens tillförlitlighet. För att öka pålitligheten har vi noggrant och transparent beskrivit metodval och de svårigheter som uppstått under processen. Vi har också varit noga med att ställa följdfrågor till informanterna för att säkerställa att vi inte missförstått deras svar. Exempelvis: *menar du...? Har jag förstått dig rätt att...?* Utöver dessa följdfrågor fokuserade vi på att göra intervjuguiden enkel och förståelig för alla genom att formulera frågor, låta dem vila och återvända till dem efter en dag för att upptäcka brister. Slutligen genomförde vi en pilotstudie som hjälpte oss att förbättra intervjuguiden, vilket förhoppningsvis bidragit till en ökad tillförlitlighet på så vis att frågorna legat i linje med studiens syfte.

4. Teoretiska perspektiv

Under detta kapitel kommer vi att beskriva de teoretiska ramverk som vi använt oss av för att kunna fördjupa vår analys av studiens resultat. De valda teorierna är *empowerment* och *Lipskys teori om gräsrotsbyråkrati*. Kapitlet avslutas med en kort diskussion där vi ytterligare synliggör teoriernas relevans för vår studie samt resonerar kring hur vi anser att de kompletterar och förhåller sig till varandra.

4.1. Empowerment

Empowerment är ett relativt brett begrepp som innefattar idéer om hur marginaliserade individer och grupper kan öka sitt inflytande i samhället, stärka sina rättigheter och bli aktiva deltagare i den sociopolitiska sfären (Askheim & Starrin 2007, s. 10; Payne 2016, s. 373). Begreppet lanserades ursprungligen i USA och har länge kännetecknats av en vänsterorienterad kärna rent politiskt utifrån dess kopplingar till protest- och aktiviströrelser mot slutet av 1960-talet och 1970-talet. Vid dess stora genomslag på 70-talet genomsyrades det av ett gräsrotsperspektiv och utgjorde en form av ledstjärna för det radikala sociala förändringsarbetet och den människohjälpande sektorn (Askheim & Starrin 2007, s. 10). Under de senaste åren har begreppet blivit mer diffust i takt med att det omfamnats även av högern och anpassats för att kunna syfta mer till individuellt självförverkligande innanför en marknadsstyrd modell. Detta har i sin tur har skapat motreaktioner, inte minst bland socialarbetare och människostödjande organisationer som menar att verklig empowerment för utsatta människor måste inbegripa motverkandet av sociala klyftor och strukturella orättvisor (ibid).

Teorin och dess praktik utgår ifrån att de som utsätts för olika former av marginalisering och förtryck också är de som ska sätta agendan för förändringsarbete genom att deras erfarenheter synliggörs och värdesätts. "Hjälp till självhjälp" är centralt och förutsätter att förändringsarbetet behöver ske nedifrån-och-upp snarare än utgå från rådande maktpositioner (Payne 2016, s. 374). En viktig del i detta blir då en form av "medvetandegörande" hos de berörda individerna; vid förekomsten av förtryckande strukturer måste de i första hand bli medvetna om att det rör sig om just förtryck och att de har rätten att frigöra sig från det (ibid). Empowerment handlar även i hög grad om att befria socialt utsatta och marginaliserade grupper från skam och stigmatisering (Starrin 2007, s. 74). Den diskriminering och de fördomar som människor kan utsättas för utifrån exempelvis funktionsnedsättningar, hudfärg, sexuell läggning eller ekonomisk status leder ofta till just känslor av skam och att vara mindre värd, vilket i förlängningen kan bidra till att man drar sig undan och gradvis blir mindre delaktig i samhället. Viktiga strategier inom empowerment-praktik är därför främjandet av stolthet och positiva självbilder för utsatta grupper (ibid). Vidare inbegriper praktiken användningen av positiva och stödjande förhållningsätt med fokus på respekt och ödmjukhet, för att stärka och uppmuntra individen, snarare än att använda nedbrytande eller förminskande tillvägagångsätt (Starrin 2007, s. 62).

Idén om empowerment har historiskt sett spelat en viktig roll för olika organisationer och rörelser som arbetar för lika rättigheter och förbättrade livsvillkor för funktionshindrade, utifrån att de med funktionshinder ofta ansetts som oförmögna att veta sitt eget bästa och därmed omgärdats av paternaliserande attityder från det övriga samhället (Askheim & Starrin 2007, s. 10). Inom kontexten för personer med specifikt intellektuella funktionsnedsättningar kan empowerment handla om att öka deras kunskaper om rättigheter och möjligheter till samhälleligt stöd så att de själva kan vara med och påverka utformningen av sådant som berör deras välbefinnande, att lyfta deras erfarenheter och behov för att vidare utgå ifrån dessa vid utformandet av olika stödjande insatser hos såväl myndigheter som den ideella sektorn, samt främjandet av ett mer inkluderande och tillgängligt samhälle. Teorin är även aktuell utifrån dess fokus på att motverka stigmatisering och fördomar mot marginaliserade grupper, vilket är något som intellektuellt funktionsnedsatta drabbas av i hög grad.

4.2. Gräsrotsbyråkrati

Teorin om street-level bureaucracy, som på svenska kan översättas till gräsrotsbyråkrati, grundades av Michael Lipsky på slutet av 1960-talet (Lipsky 2016). Enligt Lipsky är gräsrotsbyråkrater personer som arbetar inom offentlig sektor och kommer i direkt kontakt med medborgare på sin arbetsplats samt har stort handlingsutrymme i utförandet av sitt arbete (Lipsky, 2016, s. 3–5). Kärnan i Lipskys teori är att gräsrotsbyråkrater arbetar på gräsrotsnivå, det vill säga är nära kopplade till det dagliga arbetet och befinner sig på fältet snarare än i chefspositioner (ibid, s. 18). Samtidigt behöver gräsrotsbyråkrater uppnå byråkratiska mål och genomföra statens eller myndigheters policy, lagar och insatser, vilka många gånger kan upplevas som motstridigt när man pratar om kundcentrerade mål kontra organisatoriska mål (ibid, s. 40–42). En yrkesroll som präglas av gräsrotsbyråkrati är socialarbetaren, som direkt interagerar med klienten och implementerar beslut som fattats av myndigheter och politiker och som vidare har påverkan på klienten. Gräsrotsbyråkrater kännetecknas av ett arbetssätt där de kan göra individuella tillämpningar av offentliga sektorns regler och riktlinjer eftersom var och en som söker hjälp har olika behov. Deras arbete karaktäriseras även av ett relativt stort handlingsutrymme, då de tillämpar så kallat decentraliserat beslutsfattande som delegerats från högre positioner inom organisationen. Däremot åläggs gräsrotsbyråkrater att utföra omfattande och resurskrävande uppgifter vilket ofta blir en utmaning då de resurser som i realiteten finns att tillgå inte alltid räcker till, och detta kan således skapa begränsningar för det faktiska handlingsutrymmet (ibid, s. 29). Utöver de uppgifter som åläggs är myndigheters målformuleringar och riktlinjer ofta oklara och otydligt definierade. Trots

begränsningarna har gräsrotsbyråkrater en viss grad av informell makt och autonomi genom det dagliga beslutsfattandet och interaktion med dem de arbetar med. De kan anpassa sig till regelverket för att försöka tillgodose medborgarnas behov eller för att navigera i situationer där reglerna är inte optimala för att lösa specifika problem (ibid, s. 13–20).

4.3 Teoridiskussion

Våra valda teorier kompletterar varandra väl: empowerment-teori kan bidra till en bättre förståelse av hur professionella inom det sociala arbetet kan agera och verka för mer inkluderande arbetsmetoder och förhållningssätt när de möter någon som tillhör en särskilt sårbar målgrupp. Den hjälper oss att belysa vikten av utbildning och medvetandegörandeprocesser som kan stärka våldsutsatta personer med IF i att kunna hävda sina rättigheter och tillgodogöra sig kunskap om våld i nära relationer som vidare kan fungera som ett skydd, samtidigt som den lägger stor vikt vid respekten för individens autonomi och hur olika former av stöd och skydd behöver anpassas i syfte att främja tillgängligheten. Lipskys's teori om gräsrotsbyråkrati hjälper oss att förstå hur organisationer, särskilt offentlig sektor, fungerar på gräsrotsnivå från medarbetarnas perspektiv. Professionella arbetar direkt med klienter och måste navigera mellan komplexa behov hos våldsutsatta personer med IF, samtidigt som de följer organisatoriska riktlinjer, regler och lagar vilket kan vara komplicerat. Denna teori ger oss möjligheten att undersöka de byråkratiska hinder som professionella på gräsrotsnivå kan stöta på. Utöver hinder hjälper den även oss till att upptäcka möjligheter inom den offentliga sektorn avseende handlingsutrymmet. Då vår studie täcker erfarenheter från professionella inom såväl offentlig sektor som ideella organisationer, anser vi att teorin om gräsrotsbyråkrati även kan vara användbar för att identifiera eventuella skillnader i förhållningssätt och handlingsutrymme beroende på vilken sektor man tillhör.

5. Resultat och analys

Genom systematisk kodning av informanternas svar har vi identifierat tre huvudteman: *Behovet av synliggörande*, *Främjandet av ett gott stöd* och *Organisatoriska förutsättningar för arbetet*. Varje tema har tillhörande underrubriker i syfte att tydliggöra deras innehåll. Vi kommer i denna del att redogöra för dessa teman och vår analys av dem.

5.1. Behovet av synliggörande

Samtliga informanter som vi pratade med menade att det finns ett stort behov av ett ökat synliggörande av personer med IF och det våld som de utsätts för eller riskerar att utsättas för, dels för de som möter målgruppen i sitt arbete, dels inom målgruppen. Informanternas tankar och erfarenheter kring detta kommer till uttryck genom tre underrubriker: *Mörkertalet*, *Förebyggande Arbete* och *Stärka individen*.

5.1.1. Mörkertalet

En av de utmaningar i arbetet med målgruppen som majoriteten av våra informanter har berört på olika sätt, handlar om problematiken i att personer med IF är en extra sårbar grupp i frågan om våldsutsatthet, men att de trots detta inte möter målgruppen så ofta i sitt arbete. De berättade även att när de väl kommer i kontakt med målgruppen sker denna kontaktväg ofta via någon annan part, som exempelvis att en anhörig, polis eller boendestöd hör av sig till socialtjänst eller kvinnojour för den utsattes räkning.

Men det, de kan jag då räkna på ena handens fingrar. Skulle jag säga (*antalet intellektuellt funktionsnedsatta som tagit kontakt på egen hand, vår anmärkning*)
Så att jag, ja, jag vågar knappt tänka på det här mörkertalet för det. Vi vet ju att det här är en otroligt utsatt målgrupp, men de är inte här, så var är de? (Annika)

När vi frågade informanterna om vad de tror att orsakerna till den begränsade kontakten med målgruppen kan vara, nämnde bland annat Celine att det kan finnas en inbyggd svårighet i att personer med intellektuell funktionsnedsättning ofta lever mer isolerat med begränsade sociala nätverk, vilket leder till att det blir svårare för omgivningen att lägga märke till förekommande våld. Det föreligger alltså en form av osynlighet där våldet kan pågå under lång tid utan att något görs:

Och det är ju någonting som sker ofta väldigt, väldigt osynligt och just personer då med en intellektuell funktionsnedsättning lever ju ofta väldigt isolerat, vilket leder till att våldet också blir helt osynligt (Celine)

Vidare resonerade flera informanter kring att personer med IF ofta befinner sig en beroendeställning till sina omsorgspersoner och på grund av bristande kunskaper om samhället och om relationsbaserat våld kan ha svårare att själva ta kontakt med hjälpande instanser. Celine nämnde att en förutsättning för att söka stöd är att man är införstådd med att man faktiskt blivit utsatt för oförrätter, vilket inte alltid är fallet för de som tillhör målgruppen. Om omsorgspersonen dessutom är våldsutövare blir det ytterligare ett hinder för

att söka hjälp. Med avstamp i empowerment-teori kan en konsekvens av den sociala isolering som ibland föreligger för personer med IF bli att deras anknytning till samhällets olika sfärer minskar: om man saknar ett kontaktnät av personer att vända sig till och dessutom står i beroendeställning till den som utövar våld mot en, minskar också förutsättningarna för att man ska kunna förändra sin situation. En central del av empowerment-praktik handlar om att motverka just denna problematik och öka utsatta grupperns möjligheter att delta i samhället genom att främja utvecklandet av deras sociala relationer och samhällsanknytning: detta kan i sin tur minska risken för isolering.

Det måste ju finnas ett ordentligt mörkertal, för jag skulle ju säga att det här är personer som inte söker hjälp. För att liksom en förutsättning för att söka hjälp är ju att man måste till att börja med måste man ju ha klart för sig att man har blivit utsatt för någonting som inte var OK och sen måste man ju ha klart för sig att det finns såna här samhällsfunktioner där man kan få hjälp. Att man kan polisanmäla sexuella övergrepp till exempel, eller att man... Att det finns kuratorer man kan prata med eller om man inte har en aning liksom och ofta är det ju en anhörig som är förövare eller det kan vara vårdpersonal som är förövare. Eller så kanske man är i ett särskilt boende och så är det en granne, kompisar som utsätter en och man tror att det ska vara så när man umgås med varandra för man har aldrig varit med om något annat (Celine).

Empowerment-teorin och dess praktik menar att de som utsätts för våld och förtryck i första hand behöver "medvetandegöras" kring detta, vilket i sin tur kan så ett frö till att man försöker ändra sin situation och frigöra sig från förtrycket. I förlängningen kan de ovanstående citaten tolkas som uttryck för att det finns en distans mellan den utsatta målgruppen och de stödinsatser som samhället kan erbjuda, och att det troligtvis finns många med IF som lever med våld i nära relation som aldrig får hjälp. Detta pekar på att samhällets olika funktioner måste arbeta mer aktivt för att kunna nå ut till målgruppen och att det krävs en större lyhördhet för att upptäcka våldsutsatthet och våldsutövning. Enligt empowerment-teorin torde ett sådant arbete kunna främja möjligheterna till att personer med IF blir mer medvetna om sina rättigheter och vilka vägar som finns för att söka stöd och skydd, vilket i sin tur kan minska mörkertalet av utsatta. Det skulle även kunna tjäna ett förebyggande syfte, vilket vi lyfter under nästkommande rubrik.

5.1.2. Förebyggande arbete

Ett återkommande ämne som våra informanter tog upp berörde behovet av ett mer förebyggande arbete för att motverka våldsutsatthet hos målgruppen. En viktig del i detta förebyggande arbete skulle enligt dem vara att försöka nå ut mer till de plattformar där målgruppen befinner sig, som exempelvis daglig verksamhet, boenden, skola och i hälso- och sjukvården, och informera om hur våld i nära relation kan se ut och vilket stöd man kan få.

Jag tänker väl att vi absolut skulle behöva kanske komma ut mer till... ja, men typ dagliga verksamheter, kanske informera och, och liksom göra reklam för oss på, på sådana verksamheter också (Petra)

Sanna och Annika, som båda är verksamma inom kvinnojoursverksamhet, uppgav att de är delaktiga i det förebyggande arbetet genom att besöka olika platser och hålla föreläsningar om våld i nära relation.

Och sedan jobbar vi också mycket opinionsbildande, utåtriktat (...) där man också är ute och man har föreläser och såna bitar (Sanna)

Våra informanter lyfte även vikten av att göra information om rättigheter, våld i nära relationer och möjligheter till stöd mer tillgänglig för målgruppen. Med detta menar de att språket bör anpassas ytterligare efter målgruppens behov och att informationen bör göras mer synlig och enklare att hitta fram till. Detta ansågs av socialsekreteraren Lydia vara ett generellt problem som inte bara berör specifikt personer med IF: hon menade att okunskap kring rättigheter och möjligheter till stöttande insatser är vanligt hos alla våldsutsatta som hen möter i sitt arbete. Lydia lyfte vikten av alltid försöka använda ett så enkelt och lättillgängligt språk som möjligt i samtliga möten, men även i de skrivna utredningarna. Annika pekade på liknande problematik och ansåg att samhällsinformation ofta är skriven på ett myndighetsspråk som är svårt för många att ta till sig.

Nej, nej, men det gör ju folk oftast inte (*förstår information, vår anmärkning*), men det gör typ inte nån, eller det är väldigt många som som jag träffar liksom i det området där jag jobbar som inte gör det av andra skäl också. (Lydia)

Så hittar de en väldig massa som de inte förstår. Och då är de ute och googlar och hittar myndighetssidor till höger och vänster och den där lättlästa lilla broschyren, den kanske inte är den de hittar. Utan de går in i något annat och sedan är det lagtexter och grejer och sedan blir det så här och så blir det missuppfattningar och

så har de ingen aning och så ger de nästan upp, så att alltså all samhällsinformation bör ju vara på en nivå så alla kan ta in den. (Annika)

Det som framkommit från informanternas citat ovan kan tolkas i ljuset av såväl Lipsky's gräsrotsbyråkrati som empowerment-praktik. Utifrån att gräsrotsbyråkrati bygger på decentraliserat beslutsfattande och främjandet av demokrati och delaktighet för de som påverkas av besluten, bör utformandet och kommunicerandet av information bygga på de faktiska behoven hos utsatta målgrupper, och i dialog med både klienterna och med de klientnära socialarbetare som uppfattar dessa behov. En tanke vi har kring detta är att framtagandet av exempelvis broschyrer, utbildningsmaterial och annan samhällsinformation troligtvis ofta utförs av andra personer än de som arbetar i fält med direkta möten, i alla fall när vi pratar om den offentliga sektorn. Det kan med andra ord föreligga ett glapp där värdefulla insikter om individens behov och förutsättningar går förlorade. Detta kan i sig kopplas vidare till empowerment: strävan efter att överbrygga informationsklyftor utgör en viktig del i att öka intellektuellt funktionsnedsatta personers förutsättningar att förstå hur våld i nära relation kan se ut och vilka rättigheter man har. Genom att anpassa informationen och på så vis öka deras kunskaper och medvetenhet kan man också motverka deras ökade sårbarhet att utsättas för våld, men för att detta ska kunna ske behöver myndigheter och samhällsinstitutioner i högre grad involvera den berörda målgruppen när beslut tas om hur informationen ska utformas och förmedlas.

En annan typ av förebyggande arbete som en av informanterna efterlyste, handlar om hur samhället som helhet måste ta ansvar för att utbilda och informera kring våld i nära relation, samtycke och hur man som individ kan sätta gränser för att skydda sin kroppsliga integritet och sin rätt att slippa utsättas för våld i olika former. Celine menar att arbetet med våldsutsatta i dagsläget handlar mycket om att "släcka bränder", det vill säga att samhällets hjälpanstanser främst reagerar på mer akuta situationer där våldet redan uppkommit.

Liksom det vi skulle önska, är ju, att det fanns ett annat förebyggande arbete i samhället på samhällsnivå, att vi kommer ut i skolor, att vi kommer ut till personer oavsett funktionshinder och variationer. Att vi verkligen jobbar aktivt i alla grupper med att så de här fröna, att så här ser samtycke ut, vad är det, och liksom dina gränser och ni vet vad man gör i förskola, till exempel med stopp min kropp, sånt, sånt gör ju skillnad genom hela livet och det behöver vi mer av. För sen sitter vi ju där och ska släcka bränder sen. Så jag får nog lägga det på mer samhällsnivå att det brister, på det sättet. (Celine)

Celines tankar om att insatserna oftast är reaktiva pekar på brister i samhällets förmåga att adressera de underliggande orsakerna till att våldet kunnat ske från första början.

Empowerment-teorin betonar att stödåtgärder inte bara bör sträva efter att hantera akuta situationer, utan också bygga upp marginaliserade individers förmåga att undvika sådana situationer. Om individen tidigt i livet förses med kunskap om hur våld kan se ut och har verktygen till att kunna identifiera tecken på våldsamma beteenden och olika riskfaktorer, skapar det också bättre förutsättningar för extra sårbara grupper att leva fredade från våldsutövning och kränkningar.

Celine nämnde även att hen i mötet med intellektuellt funktionsnedsatta och våldsutsatta personer kan känna sig "extremt otillräcklig" och utvecklar vidare: "Personen som, som kom till mig då hade liksom inte alls klart för sig, att man får säga nej" (Celine). Enligt Celine blir det väldigt resurskrävande att bemöta och stötta någon som redan hamnat i en farlig situation och som saknar kunskaper om hur samtycke fungerar och vad som är okej och inte i relationer. Det går då åt mycket tid till att man tillsammans med personen ska kunna nå fram till en förståelse av våldet och göra en planering kring hur hen ska kunna skydda sig och tillgodogöra sig stödet. Detta är i sig en form av empowermentstrategi som sker i det direkta mötet med den våldsutsatta, men empowerment kan ske på flera nivåer. Celines citat belyser det stora behovet av att dess praktik tillämpas även i förebyggande syfte genom att utbilda, väcka diskussion och tillgängliggöra information om våld i nära relationer på samhällsnivå, för alla grupper.

5.1.3. Stärka individen

Flera informanter beskrev olika utmaningar varav en var att personer med IF som lever i våldsutsatthet kan ha svårt att skydda sig från fortsatt våld då de ofta går tillbaka till förövaren eller hamnar i farliga situationer där de riskerar att bli utsatta på nytt av nya förövare. Att man går tillbaka till sin förövare och kan uppleva ambivalens inför att lämna en våldsam relation permanent är ingen isolerad företeelse som berör enbart denna målgrupp. Informanterna upplevde dock att de som har en intellektuell funktionsnedsättning kan ha svårare att hantera och lösa upp den inre konflikten som uppstår när en partner eller anhörig utsätter en för våld, och att de även kan behöva mycket stöd i att sätta ord på våldshandlingarna och reda ut vad som är okej och inte:

Många går tillbaka till förövaren, många har kontakt med personer som utsätter dem för våld, har svårt att förstå, liksom hur pass allvarligt vi ser det. Och svårt att

veta vad som är våld, vad är OK och inte i en relation, att de sitter med mycket såna frågor. (Mia)

Hon går tillbaka till honom gång på gång. Hon släpper in honom gång på gång.
(Sanna)

Empowerment-teorin framhåller vikten av att synliggöra och begripliggöra utsatta grupper situation och erbjuda verktyg för att de ska kunna förändra situationen. Det framkommer av flera informanternas svar att en viktig del av deras roll i mötet med våldsutsatta som har IF, är just att agera som en form av katalysator som kan hjälpa individen till mer förståelse av våldsutsattheten och på så vis möjliggöra hjälp till självhjälp. Grunderna i empowerment är med andra ord väl synliga här då dessa avspeglas i informanternas strävan efter att stärka individen.

En del informanter tog upp hur våldsutsatta med IF är en marginaliserad och exkluderad grupp i samhället som ofta bär på en medvetenhet om att de betraktas som annorlunda av sin omgivning vilket kan upplevas som skamfyllt och påfrestande: utifrån empowerment-teorin skulle detta kunna tolkas som att de har internaliserat samhällets negativa uppfattningar om intellektuellt funktionsnedsatta i den egna självbilden. Detta kan i sig bli en sårbarhetsfaktor i att utsättas för våld då det blir viktigare att passa in och ha intima relationer som alla andra, även när relationerna är våldsamma och destruktiva. En central del i arbetet för de som möter målgruppen blir därför att bidra med kunskap och förståelse kring hur hälsosamma relationer kan se ut. Detta påminner till viss del om vad informanterna lyfte gällande behovet av förebyggande arbete, men här är det mer en fråga om att bemöta den utsatta individen i det direkta mötet snarare än om samhällets samlade ansvar att främja kunskap om våld på alla plattformar.

Men också kanske att många personer med funktionsnedsättning också.... Ja men de vet att de är annorlunda, kanske på grund av sin funktionsnedsättning och vill gärna passa in och ha det precis som alla andra och kanske därför hellre har en relation där det förekommer våld för då har man i alla fall en relation när man är liksom normal. (Petra)

Informanternas svar gav även uttryck för reflektioner kring att den som möter våldsutsatta personer med IF behöver ha ett inkluderande förhållningssätt och agera som en motkraft gällande samhällets stigmatisering av individuellt funktionsnedsatta som grupp, vilket är en

central del av empowermentpraktik. Några informanter menar att man inte kan blunda för stigmat som föreligger; det bör adresseras och lyftas, men på ett sätt som synliggör för målgruppen att de har rätt till att leva på samma villkor som alla andra och att de inte ska behöva acceptera våldsamma relationer för att "passa in". Den exkludering och stigmatisering som individer med intellektuella funktionsnedsättningar riskerar att utsättas för kan bland annat komma till uttryck i just det som Annika och Mia pratar om i citaten nedan: de är vana att bli bemötta som att det är "dumma i huvudet" och kan ha föreställningar om att de borde förstå vissa saker:

Alltså att börja beta upp det här lite grann så kvinnan förstår, att sätta ord på vad hon har varit med om och det är ju extra svårt med kvinnorna som då har bekymmer helt enkelt, på det viset som vi talar om idag, för att det krävs mer av oss och det är många gånger svårt att veta, för de är ganska vana vid att bli bemötta som att de är dumma i huvudet. Och då nickar de och håller med, fast de inte har förstått. (Annika)

Eller ibland kan jag fråga också så här: "förstår du?" Eller liksom uppfattar du det här?" och då kan det också vara personer säger: ja, men att det betydligt senare att det var inte så att personen uppfattade (...) Det har nog att göra med att hon vill vara som alla andra och liksom tänka att det finns en föreställning om att de borde förstå det här. (Mia)

Detta blir i förlängningen något som professionella måste vara extra uppmärksamma på och förhålla sig till då målgruppen ibland kan maskera sin funktionsnedsättning och låtsas som att de förstår, troligtvis för att slippa ytterligare stigmatisering. Att kunna läsa av den man möter och på ett respektfullt sätt försäkra sig om att personen har förstått ingår i att skapa goda förutsättningar för att arbetet med våldsutsatta med IF ska vara inkluderande och anpassat för varje individs unika förutsättningar. Detta kan dock vara en mycket svår balansgång där funktionsnedsättningen riskerar att hamna i fokus vilket kan öka individens upplevelse av att inte passa in i normen, vilket bland annat Mia resonerade kring. Mia lyfte vikten av fingertoppskänsla i kommunikationen och hur hon brukar försöka förmedla till den utsatte att hon alltid är så tydlig som möjligt, att hon alltid försöker använda ett enkelt språk och exempelvis kan rita upp vissa saker på ett papper oavsett om det föreligger någon form av funktionsnedsättning eller ej. På så vis hoppas hon kunna skapa en mer avslappnad miljö där personer med IF inte behöver känna sig alienerade eller dumförklarade. Hon försöker med

andra ord hjälpa dem att inte internalisera samhällets negativa syn på intellektuellt funktionsnedsatta som grupp och vidare stärka deras självkänsla och positiva självbild, vilket kan ses som en form av empowerment-strategi.

Ett exemplifierande av hur man genom empowerment-praktik kan stärka målgruppen till att upprätthålla sitt inre skydd och leva fria från våld ges av vår första informant Sanna. Hon förklarade hur hon försöker vara så tydlig och uppriktig som möjligt gentemot den utsatta gällande vad som är okej och inte okej i relationer. Hon är ärlig med sin oro och har samtidigt en öppen dialog med personen om våldets konsekvenser och hur det får den utsatta att känna. Det handlar inte om att tvinga till något, utan om att skapa förutsättningar för att den utsatta ska få insikter om vad som kan hända och därmed stärka individen till att våga säga nej.

Jag har en kvinna som jag har haft kontakt med ganska länge som kontinuerligt söker upp män och har sex med. Och det är jättedåliga män, de misshandlar henne, de våldtar henne, de jag menar, de vill utsätta henne, de utnyttjar hennes pengar, de kommer och bor hos henne, de äter hennes mat och så vidare och så vidare. Och där har vi också, eller har jag försökt, bara liksom vara tydlig med att prata, att det här är ingen bra man, han är inte snäll, så får han inte göra mot dig. Det här är olagligt. Och, och, jag menar bara vara jättetydlig med vad jag ser, och jag talar ju också om att jag blir jätteorolig för dig, när du berättar att du går ut och så träffar du någon kille i stadsparken och så står ni och pratar och sedan följer han med dig hem, och sen så berättar du att han ville ha sex, men vill du ha sex med honom? Nej, det vill jag inte. Men vad tänker du? Varför har ni sex då? Jo, men han vill det. Tänk om han blir arg på mig annars, och där måste jag bara vara och stötta, och vara jättetydlig och försöka hjälpa henne att hitta redskap att säga nej. (Sanna)

Ett annat exempel på hur empowerment-strategier kan tillämpas i praktiken på ett personligt och individfokuserat sätt, är Sannas berättelse om hur hon tog fram en särskild strategi för att hindra en våldsutsatt kvinna från att prostituera sig. Sanna gjorde en kalender där hon tillsammans med kvinnan satte en liten guldstjärna varje gång kvinnan inte sökt upp farliga män och sålt sin kropp. Hon gjorde detta utan att lägga någon skuld på kvinnan då hon förklarade att det är männen som gör fel som utnyttjar henne: samlandet av guldstjärnorna blev snarare något som ledde till att kvinnan märkte en positiv skillnad i sitt mående när hon valde att inte prostituera sig. Detta fungerade mycket bra i just den kvinnans fall, men Sanna

var samtidigt tydlig med att det alltid handlar om individuella anpassningar och att denna lite annorlunda strategi kanske hade kunnat uppfattas som dumförklarande av en annan kvinna.

5.2. Främjandet av ett gott stöd

Våra informanternas svar har pekat på att det kan vara komplext och utmanande att kunna tillhandahålla ett gott stöd för målgruppen. Som professionella måste man ha en hög grad av självmedvetenhet och förmåga till anpassning och flexibilitet i arbetet samt vara öppen och förstående kring olika människors förutsättningar, vilket framkommer av den första underrubriken *Professionellt bemötande*. Vidare har informanterna lyft behovet av mer fortbildning och kunskap på arbetsplatsen, vilket vi redogör för mer noggrant under *Kompetensutveckling*.

5.2.1. Professionellt bemötande

Vikten av tydlig och anpassad kommunikation är en återkommande aspekt som de flesta informanter lyfter fram. Enligt informanterna är det nödvändigt att kunna reflektera kring sitt naturliga sätt att prata och ha god självkänedom om hur detta kan påverka mötet: vissa tog upp hur de har en benägenhet prata snabbt och vara intensiva i samtal vilket inte alltid fungerar när man möter personer med IF. Man måste då vara extra uppmärksam på huruvida individen man har framför sig hänger med i samtalet och man kan behöva anpassa sin samtalsstil och sitt språk efter dennes förutsättningar, som att exempelvis upprepa sig, använda en enklare vokabulär och kanske hjälpa personen att sätta ord på olika händelser och känslor. Detta främjar personens möjlighet att aktivt delta i samtalet och känna sig inkluderad, vilket ligger i linje med hur empowerment-teorin strävar efter ökad delaktighet för marginaliserade grupper och individer. Samtidigt är det viktigt att inte "ta över" i samtalet: den man möter måste få komma till tals på sina egna villkor. Även detta är en aspekt av empowerment som kräver att man som professionell är öppen och lyhörd för den andres behov och skapar en tillåtande miljö där man ger utrymme åt den andre att äga sin berättelse:

Och då det jag gör då det är ju att jag anpassar mig med att... Jag är ganska intensiv och pratar mycket och så där. Men att då tänker jag också på att jag får liksom lugna mig lite att jag får prata, kanske ja, men, tydligare, säkerställa att hon förstår och hänger med i det vi pratar om. Jätteviktigt att lämna utrymme så att hon får utveckla och prata själv att inte bli överkörd. Att inte jag ska bestämma mig för någonting och tolka någonting, utan det är hon som ska äga sin historia och berätta. (Sanna)

Vår andra informant Annika betonade att kvinnor som blir utsatta för våld i nära relation ibland väljer att uttrycka sig kraftfullt och i affekt, förmodligen som ett sätt att lätta på den emotionella börda de bär på men samtidigt tydligt framställa situationen de befinner sig i och försäkra sig om att de blir tagna på allvar. Både Annika och Sanna delgav att de har erfarenhet av att kvinnor med IF som utsätts för våld ofta blir misstrodda och ifrågasatta av andra när de berättar om våldshändelser, vilket kan vara en indikation på stigmatisering och fördomar från samhällets sida gällande intellektuella funktionsnedsättningar och dess påverkan på individen. Informanterna pekade på behov av mer stödjande och inkluderande arbetsmetoder där kvinnor med IF kan känna sig hörda, trodda och respekterade när de berättar om det de varit med om.

Det här första, det handlar ju mest om att hon berättar och det som alla kvinnor säger och som de reagerar på det är att de blir... de börjar med att häva ur sig bara vråka så här, ”så här är det”. Och sen förväntar de sig en reaktion. Och när den reaktionen inte kommer, då ser dem ut så här ”huuh? Tror ni på mig nu?” Jaha, varför ska vi inte göra det? (Annika)

Enligt Sanna och Annika är tålmod en nödvändig egenskap i arbetet med våldsutsatta personer med IF, och de upplever att detta är något som brister hos andra yrkesgrupper. De menar att vissa tycks uppleva det som påfrestande och utmanande att ”göra det lilla extra” som ibland krävs i kontakten med målgruppen, och hur bristen på tålmod lyser igenom i kroppsspråk och kommunikationsstil. Informanterna upplever att det saknas tillräcklig förståelse gällande att personer med IF kan behöva flera upprepningar, påminnelser och ett mjukare tonläge. Intervjuszvaren pekar vidare på att empati och värme är viktiga i interaktionen med våldsutsatta personer, vilka även betraktas som kärnkomponenter i empowermentpraktiken. Att ge ett leende och vara varm och vänlig främjar trygghet, men kanske behövs det extra mycket av detta i mötet med personer som har en intellektuell funktionsnedsättning för att de ska känna sig accepterade och våga vara öppna med sina behov.

Kan inte människor bara ge lite leende och vara lite varma och bara så här...jaa...och man måste ju ha tålmod. (...) . Och folk blir sura på henne och irriterade på det här, och jag ser ju folk med sitt kroppsspråk. (Sanna)

Att man blir trött och frustrerad i arbetet är inget konstigt i sig enligt Sanna, men detta ska inte behöva påverka mötet med den utsatte på ett negativt sätt så att denne känner sig jobbig eller

för krävande. Vissa informanter gav uttryck för en tydlig irritation gällande hur personer med IF har blivit behandlade av andra instanser och menade på att förmågan till ett empatiskt och tålmodigt bemötande borde vara en självklarhet för den som ägnar sig åt socialt arbete, då man valt ett yrke som till största delen handlar om att möta utsatta individer som kan ha vitt skilda stödbehov och förutsättningar. Detta indikerar att ett professionellt förhållningssätt är av stor vikt i arbetet med individer som söker hjälp. Uttalandet visar även att socialt arbete är ett krävande profession där professionella dagligen står inför utmaningar och svårigheter. Detta kräver tålamod, empati och medkänsla för att kunna hantera arbetet på ett hållbart sätt.

5.2.2. Kompetensutveckling

Samtliga informanter betonade att det behövs mer utbildning och fortbildning om hur man kan bemöta och arbeta med våldsutsatta personer som har IF. Flera nämnde hur området våld och funktionsnedsättningar är ett relativt vanligt inslag i de utbildningar som erbjuds vid arbetsplatserna, men det är mindre vanligt med mer riktad utbildning som berör specifikt intellektuella funktionsnedsättningar. Ur empowermentperspektivet framgår det att ökad kunskap och förståelse är grundläggande för att utveckla professionell kompetens. Genom att få djupare insikt inom olika områden relaterade till arbetsuppgifter blir yrkesverksamma bättre rustade att hantera olika utmaningar och ge stöd på ett effektivt sätt. Samtidigt, med tanke på att våld i nära relation är ett omfattande begrepp och att professionella inom området möter ett brett spektrum av målgrupper, menade en del informanter att det i praktiken blir svårt att täcka in allt och att vissa saker behöver man lära sig genom det praktiska görandet under arbetslivets fortgång:

...den delen kanske bara ges genom erfarenhet, att man faktiskt har fått prova på eller man har haft en klient och det har...det har gått bra, eller det kanske inte har gått bra, men då vet man. (Petra)

Att ta hjälp av sina kollegor och använda varandra som kunskapskälla är något som anses kunna öka den samlade kompetensen på arbetsplatsen enligt flera informanter. Då alla har olika styrkor och förkunskaper kan detta främja förutsättningarna för att varje individ ska få adekvat stöd. Detta kan enligt Lipskys teori om gräsrotsbyråkrater ses som en form av informell kunskapsdelning: de som arbetar nära människor och som måste hantera komplexa problem behöver ofta vända sig till andra för att komplettera sina kunskaper. I det dagliga arbetet är det vanligt att situationer och frågeställningar uppstår som kräver olika perspektiv och kompetenser. Den här dynamiken av att dra nytta av kollegors kunskaper och ha med sig

förkunskaper om olika målgrupper och problemområden i arbetet förstärker och fördjupar tillämpningen av gräsrotsbyråkrati. Ett exempel är Petra, som arbetar på ett relationsvårdsteam. Hon berättade att hon hade mycket erfarenhet av arbete med intellektuellt funktionsnedsatta personer innan hon började rikta in sig på våld i nära relation och att hon genom detta kände sig mer trygg i sin roll, jämfört med kollegor som inte kommit i kontakt med målgruppen tidigare. Att ha med sig förkunskaper om intellektuella funktionsnedsättningar kan med andra ord bli en underlättande faktor i arbetet:

Nej men jag tänker utifrån den erfarenheten jag har, just att möta personer med funktionsnedsättning så tänker jag att det inte är något problem eftersom jag har jobbat mycket med det där (...) jag har ju ändå liksom kommit i kontakt med personer med funktionsnedsättning, så så den delen tänker jag inte är så konstigt.
(Petra)

Majoriteten av informanterna betonade vikten av att det finns möjligheter till formell fortbildning på arbetsplatsen och att sådana fortbildningstillfällen bör vara mer riktade mot specifika typer av våld och särskilt sårbara grupper, i syfte att öka medarbetarnas kompetens och förmåga till att anpassa sitt bemötande och förhållningssätt:

Jag tänker fortbildning är jätte, jätteviktigt och i och med att vi möter en sån stor grupp. Jag menar vi pratar om fysiskt våld, psykiskt och sexuellt våld, ekonomiskt våld, spirituellt våld, hedersrelaterat våld, våld mot barn, alltså det här digitala. Det är så stort, spektrat vi jobbar med, det är våldtäkt, sexuella övergrepp, grooming, trafficking, pornografi, prostitution som så vi, vi, vi tycker också att det är jätteviktigt att fort fortbilda utbilda oss. Och jag tänker också när vi stöter på nånting som blir liksom nytt (...). (Sanna)

Vissa informanter menade dock att professionella inte kan förväntas kunna allt om all problematik som finns i samhället och förutse all den information som kan framkomma i mötet med individen. Dessa informanter poängterade att det inom särskilt sårbara grupper ofta finns en komplex multiproblematik, och att det skulle vara alltför resurskrävande att tillhandahålla utbildningar och fortbildningar som täcker in alla tänkbara aspekter.

5.3. Organisatoriska förutsättningar för arbetet

Vårt tredje tema berör hur våra informanter inom den offentliga respektive ideella sektorn resonerar kring sina förutsättningar och möjligheter att tillhandahålla stöd för våldsutsatta personer med IF, utifrån det upplevda handlingsutrymmet och hur de samverkar och

samarbetar med andra aktörer. Dessa aspekter behandlas i våra underrubriker *Vad man kan göra och inte göra* och *Fungerande och icke-fungerande samverkan*.

5.3.1. Vad man kan göra och inte göra

Samtliga informanter från ideella organisationer beskrev sitt handlingsutrymme som stort: "Slarvigt kan man säga såhär att vi gör vad vi vill" (Sanna). De upplevde sina möjligheter att agera i olika situationer som mer flexibelt och individanpassat i jämförelse med offentliga sektorn. Enligt gräsrotsbyråkrati fattas beslut och åtgärder närmare de berörda individerna och byråkratin påverkar främst den offentliga sektorn, där dess anställda konfronteras med olika regelverk och riktlinjer som i viss utsträckning styr deras agerande. Ett belysande exempel på hur sådana regelverk kan påverka handlingsutrymmet berör de offentligt anställdas skyldighet att föra journaler: detta kan utgöra en administrativ börda som tar upp mycket tid från det övriga arbetet. Våra informanter från den ideella sektorn nämnde att de inte behöver skriva journaler då deras organisationer inte omfattas av samma regler och riktlinjer som de offentliga. Vi menar att det då är rimligt att anta att de som tillhör den ideella sektorn får mer utrymme till att närvara i samtalen men att de även kan använda sin arbetstid på andra sätt, vilket i förlängningen ökar handlingsutrymmet.

De flesta informanter reflekterade över behovet och viljan att "göra det lilla extra" när de möter de som tillhör målgruppen, mot bakgrund av att de tycks uppleva att det inte alltid räcker att bara göra det som ingår i deras direkta arbetsbeskrivning för att personerna ska kunna tillgodogöra sig stöd och insatser. Professionellas benägenhet och vilja att "göra det lilla extra" spelar en mycket viktig roll i arbetet med just särskilt sårbara målgrupper: man kan behöva ta hänsyn till flera överlappande sårbarhetsfaktorer och vara uppmärksam på hur dessa eventuellt påverkar den utsattes förmåga att ta emot stöd och skydd, och ha en större flexibilitet i hur stödet ges och utformas. Detta stödjer empowerment-teorin genom att poängtera vikten av att ge människor de resurser och möjligheter de behöver för att ta kontroll över sina egna liv. Ett exempel på hur man kan göra det lilla extra i arbetet med våldsutsatta personer med IF ges av Petra, som arbetar på ett relationsvåldsteam. Hon berättade om hur hon genom eget engagemang valde att gå utanför boxen när hon hade en klient som behövde flytta till skyddat boende: det visade sig inför flytten att kvinnan inte visste hur hon skulle packa och därför inte kunde åka till boendet. Petra tog sig då tiden att göra en packlista tillsammans med kvinnan:

Så då gjorde vi en lista tillsammans och det kanske inte jag skulle ha gjort med en person utan en intellektuell funktionsnedsättning. (...) men då får man ju kanske ta lite mer, ha lite mer kontakt i början och, och göra lite extra kanske så. (Petra)

Citatet ovan belyser även hur gräsrotsbyråkrater inom den offentliga sektorn behöver göra avvägningar mellan vad som kan göras och inte göras utifrån befintliga resurser och befogenheter. Om Petra upplevt sig som mer begränsad i mån av tid hade hon kanske inte haft möjlighet att göra det där lilla extra för klienten. Vidare visar citatet tydligt hur de som jobbar med våldsutsatta behöver ha en stor medvetenhet om att alla människor har olika förutsättningar och att vissa saker inte bara kan tas för givna. Framförallt visar det kanske hur arbetets riktlinjer främst utgår ifrån de som tillhör "normen", och om man då saknar denna medvetenhet och öppenhet inför att gå bortom ramarna och anstränga sig lite mer är det stor risk att vissa faller mellan stolarna.

Även om personer med IF är en heterogen grupp där funktionsnedsättningen kan variera i svårighetsgrad och behoven därav kan se mycket olika ut, finns det ett mönster i intervjuvären av att de som möter målgruppen känner sig manade att ha tätare kontakt med dessa personer och göra saker som de kanske inte hade gjort i möten eller utredningar med personer utan IF. Kopplat till gräsrotsbyråkrati framkom det att de som tillhör den offentliga sektorn kan känna av betydande begränsningar i sitt handlingsutrymme: de upplevde striktare ramar och begränsningar när det gäller möjligheten till tätare kontakt med de personer de möter i jämförelse med informanter från ideella sektorn. Petra, som tillhör ett relationsvårdsteam, berättade att hon är medveten om vikten av individanpassning i arbetet med våldsutsatta personer, men menade att sådana anpassningar ibland är svåra att göra på grund av de byråkratiska riktlinjer som de behöver förhålla sig till och ibland bristfälliga resurser. Å andra sidan menade Petra att var och en som arbetar inom offentlig sektor har möjlighet att utöka sitt handlingsutrymme; detta kräver emellertid driv och initiativtagande från den anställde. Att hantera knappa resurser och samtidigt försöka möta medborgarnas behov och förväntningar är gräsrotsbyråkraters vardag och sätter i förlängningen höga krav på anpassningsbarhet och flexibilitet:

Jag har en klient nu som har precis bytt kommun men som behöver vänta i några månader på att få samtalsstöd där. Och då tänker jag egentligen så tillhör ju inte hon mig, jag ska inte stötta henne, men tänker att jag gör det ändå. Så som man får hitta, hitta lösningar, så. Alltså man skulle ju vilja anpassa stödet utifrån varje enskild individ. Sen går ju inte alltid...Det är såklart att man har ramar för vad som

ingår i ens arbetsuppgift och inte så, men sen tänker jag också att man kan hitta sätt för att utöka sitt arbets-, eller sitt handlingsutrymme genom att, ja men försöka liksom, ta saker med chef, försöka hitta lösningar. (Petra)

Det som Petra pratar om kan, utifrån teorin om gräsrotsbyråkrati, tolkas som att det föreligger en konflikt mellan principerna om individcentrerad behovsanpassning och de mer standardiserade processer som byråkratin kräver, samt att gräsrotsbyråkrater ofta står inför utmaningen att göra mycket med begränsade medel.

Alla informanter från ideella sektorn berättade att utöver samtal med våldsutsatta personer med IF så erbjuder de mycket medföljande stöd, till exempel när en person behöver besöka polis, socialtjänst eller rättegång. Det kan även handla om att följa med till en plats som är väldigt viktig för den våldsutsatta av känslomässiga och personliga skäl. De kan skraddarsy stödet baserat på individuella behov och önskemål och behöver inte förhålla sig till ramar för utredningstid eller dra någon gräns för hur många gånger de kan träffa en och samma person. Att till exempel boka in och genomföra en resa till någons barndomshem eller dylikt är inte något som normalt sett ingår i den offentliga sektorns uppdrag gällande arbetet med våldsutsatta. Det intressanta som vi ser här i informanternas uttalanden är att det är den ideella sektorn som kännetecknas av egenskaper som flexibilitet och anpassningsbarhet genom att kunna ha mycket medföljande stöd och anpassningsbarhet, men enligt teori om gräsrotsbyråkrati borde detta vara grundläggande egenskaper inom den offentliga sektorn. Som vi tidigare nämnt styrs dock inte ideella sektorn av samma riktlinjer och regelverk som den offentliga sektorn vilket kan förklara den förstnämndas flexibilitet:

Dels har vi samtal, och dels försöker jag vara den... jag försöker vara den som till exempel, om hon vill åka till sin hemkommun som är i en grannkommun, för att hon vill titta på huset där hon var uppväxt för att det betyder jättemycket för henne, och då bokar vi bara in (...) Jo men för att det betyder jättemycket för henne. Och då också såhär med friheten, då bokar jag in en eftermiddag och så åker vi till grannkommunen och sätter sig och tittar på hennes hus (...) Jag kan göra såna saker! (Sanna)

Informanter från den ideella sektorn menade å sin sida att även de har ett begränsat handlingsutrymme som tar sig uttryck på andra sätt: vissa insatser kan endast beviljas av aktörer inom offentlig sektor vilket kvinnojourerna inte har möjlighet att påverka. Informant

Annika berättade vidare om den budget som de förhåller sig till och hur de inte vet hur mycket pengar de kommer ha att röra sig med från år till år. Uttalandet antyder att organisationen saknar en formell budget, vilket kan skapa ekonomisk osäkerhet och minska handlingsutrymmet. Annikas glädje över tre nya medlemmar indikerar också svårigheten med rekrytering, vilket enligt vår tolkning visar på hur ideellt arbete omgärdas av en viss sårbarhet då man kanske inte räcker till för alla:

Vi har ju ingen, vi lever utan budget i stort sett utan vi vet inte vad vi har från år till år. (...) Vi har nyligen fått 3 medlemmar och vi är överlyckliga för det är svårt att rekrytera. (Annika)

Båda Sanna och Annika menar att den ideella sektorn egentligen inte borde behöva finnas, vilket vi tolkar som att de anser att samhället, staten och andra myndigheter inte tillhandahåller tillräckliga resurser och insatser för att möta utsatta individers behov och hantera olika utmaningar. Annika och Sanna förmedlade en önskan om att detta samhällsproblem borde lösas på ett mer strukturellt och systematiskt sätt så att ideella organisationer inte längre behöva fylla de luckor och brister som för närvarande existerar. Detta kan kopplas till de utmaningar som gräsrotsbyråkrater möter, det vill säga begränsade resurser och autonomi. Enligt Annika och Sanna existerar våld i nära relation i alla samhälls klasser och kan drabba vem som helst, vilket betyder att samhället borde sträva efter långsiktiga och hållbara lösningar.

5.3.2. Fungerande och icke-fungerande samverkan

Majoriteten av informanterna menade att det finns stora brister i hur olika instanser och sektorer samverkar med varandra i arbetet kring våldsutsatta personer med IF. Framförallt nämnde de som tillhör kvinnojourer att det kan råda olika uppfattningar om hur stöd och hjälp ska utformas och vad man erbjuder individen: här syftar de främst på myndigheters striktare ramar och hur detta upplevs som en försvårande faktor för det individanpassade arbetet. En av dessa informanter, Annika, tog upp hur det blir nödvändigt för kvinnojourer att kompensera för sådant som myndigheter inte ansvarar för: ett exempel är en kvinna som på grund av sin intellektuella funktionsnedsättning hade behov av mycket kontinuerligt stöd i vardagen men enligt Annika inte fick detta behov tillgodosett av kommunen. Annikas uttalande indikerar bristfällig samverkan och anpassning till individuella behov, vilket strider mot gräsrotsperspektivets strävan att decentralisera beslutsfattande och öka individuella anpassningar.

Hon är egentligen inte i ett behov av oss utan det hon skulle behöva det är en stödperson från kommunen, men vi kan inte släppa henne av humanitära skäl. (Annika)

Informanterna från den ideella sektorn upplevde även att det kan finnas en oförståelse från myndigheters sida gällande vilken typ av arbete som kvinnojourerna faktiskt gör tillsammans med den våldsutsatta. Om de till exempel är medföljande stöd på möten med socialtjänst eller polis blir de ibland bemötta med ifrågasättanden om varför de är med och vad deras roll är. När mötet rör en våldsutsatt person med IF är det även, enligt informanterna, vanligt att de måste agera som en form av "förkämpe" för personen, annars riskerar hen att bli överkörd. De berättade att målgruppen ifråga kan ha svårare att föra sin egen talan och hävda sina rättigheter gentemot myndighetspersoner, vilket gör det nödvändigt för kvinnojourerna att ta på sig den rollen och säkerställa att den utsatte får sina behov tillgodosedda i såväl bemötande som faktiska insatser. De menade att de även är vanligt att de behöver tolka och förklara saker i mötet om det används ett för avancerat språk som inte är anpassat till funktionsnedsättningen. Detta kan betraktas som ett sätt att tillämpa empowerment-strategier: den ideella sektorn blir en del i att främja målgruppens förutsättningar för delaktighet och inflytande. Dock kan det kritiseras att detta överhuvudtaget ska behövas och hur myndigheternas oförståelse och brist på individanpassningar skapar hinder för målgruppen.

Sanna, som tillhör den ideella sektorn, pratade om kvinnojourer som en form av lågtröskelverksamhet dit många har lättare att söka sig och berätta om sin situation. Avsaknaden av myndighetsutövning ter sig ofta som mindre skrämmande för den våldsutsatta:

Ja, det betyder att vi jobbar ju väldigt nära kvinnor. Vi har väldigt mycket om ja, men så här är det jag tänkte. Det är väldigt lågtröskelverksamhet. Många vågar prata med oss om saker som man kanske inte vågar säga på en myndighet (Sanna)

Om kvinnojouren är ett första steg till att söka hjälp, och om de som arbetar där kan förse den våldsutsatte med emotionell stöttning och information om myndigheters ansvar och insatser, utgör detta en del av ett möjliggörande i samverkansprocessen. Individen kan då förhoppningsvis motiveras till att ta emot även myndighetsbaserat stöd om ett sådant behov föreligger: alla kvinnojourer har exempel inte egna skyddade boenden och då fyller socialtjänsten en viktig funktion i att tillgodogöra eventuella skyddsbehov.

Lydia, som tillhör ett relationsvårdsteam, tog upp att samverkan och möjligheterna till att ge

lämpliga insatser ifråga om specialanpassade boenden ibland försvåras av bristande kunskap på arbetsplatsen. Om socialsekreterarna inte känner till att sådana boenden finns blir det ett hinder i sig:

Och det finns ju också boenden men jag tänker att, alltså det finns ju inte i kommunal regi, och jag tänker att det... det, man måste ha ganska mycket kunskap om vad det finns för speciallösningar för att kanske veta att de ens finns (Lydia)

Enligt Lipskys gräsrotsbyråkrati kännetecknas socialarbetarnas arbete av en viss i frihet i handlingsutrymmet och att man självständigt kan fatta beslut, men mot bakgrund av de som Lydia nämner kan vi se hur detta också innefattar en viss problematik. Uttalandet indikerar att det behövs tydligare riktlinjer och samverkansstrukturer i form av ökad informationsdelning och dialog mellan socialtjänsten och boendeaktörer, så att alla har klart för sig vilka insatser som finns att tillgå. Att kunna erbjuda ett specialanpassat boende med rätt kompetens för våldsutsatta med IF kan annars bli avhängigt på den informella kunskapsdelningen på arbetsplatsen och kräver att man som socialsekreterare själv tar initiativ till att göra efterforskningar om särskilda lösningar, vilket i längden innebär att insatsernas kvalitet riskerar att styras av godtycklighet.

Majoriteten av våra informanter från den offentliga sektorn nämnde inte kvinnojourer när vi frågade om samverkan med andra aktörer, utan pratade mer om samverkan inom ramarna för organisationen som de själva tillhör. Framförallt lyfte de vikten av ett gott samarbete med LSS-enheten som ofta är inkopplad när ärendet rör en person med IF. LSS-handläggarna kan då i bästa fall bistå med sina kunskaper om intellektuella funktionsnedsättningar och finnas med som ett stöd utifrån det, medan de från relationsvårdsteamet har mer kompetens i frågor som berör våldet. Enligt Petra ligger utmaningen i att det råder sekretess mellan enheterna och att det alltid krävs ett samtycke från den berörda individen för att information ska kunna delas. Sekretesslagar är något som gräsrotsbyråkrater måste förhålla sig till; en konsekvens av sekretesshinder blir då att möjligheterna till helhetsperspektiv och sammanhållna insatser hämmas om de som tillhör en enskild enhet riskerar gå miste om viktig information eller inte kan ta tillvara på andras kompetens. Samtidigt måste rättssäkerhet för individen alltid upprätthållas, det blir med andra ord en balansgång för gräsrotsbyråkraterna att agera rättssäkert och samtidigt göra det som är i klientens bästa intresse. Petra berättade vidare att en förutsättning för fungerande samverkan med specifikt LSS-enheten, är att det finns tydliga rutiner inom LSS för hur de ska hantera ärenden där de misstänker att våld förekommer:

Men sen också att de ska veta vad de ska göra med sina svar om de ställer till exempel FREDA kortfrågor (frågor som socialsekreterare kan ställa i syfte att upptäcka våld, vår anmärkning). (...) vilka insatser som finns från oss just för den här målgruppen, eftersom vi såklart kan behöva anpassa stödet och så. (Petra)

Utifrån ovanstående citat kan det tolkas som att fungerande samverkansrutiner spelar en central roll för att våldsutsatta personer med IF ska kunna fångas upp i tid och få adekvat hjälp. Om tecken på våldsutsatthet inte kan identifieras och vidare bemötas på rätt sätt av de som i första hand möter målgruppen, även när mötet i sig handlar om någonting annat, kan det få allvarliga konsekvenser i form av fortsatt våld.

Flera informanter berättade om hur de samverkar internt med varandra, där de tar tillvara på varandras styrkor. Var och en i arbetsgruppen har specifik roll och expertis, varför mångfalden i kompetens och bakgrund kan betraktas som en tillgång för att kunna möta målgruppens olika behov:

Och sen ska jag säga att våran arbetsgrupp är också ganska...så att vi har ju en som en kvinna som är socionom, som är ansvarig för vårt skyddade boende, en kvinna som har, har jobbat mycket inom tjejjouren och mycket föreläst och vi har en som har jobbat med...vad heter det? Jaaa, men hela sitt vuxna liv med människor i olika sociala sammanhang så att vi kommer från olika bakgrund, har olika styrkor och där tänker jag också att i arbetsgruppen att man får ta...måste ta till vara på varandras styrkor och det är ju det vi också gör. (Sanna)

Detta ligger i linje med empowerment-teorins princip om vikten av ett individfokuserat arbete. Informanterna visade på en hög medvetenhet gällande att samverkan och komplettering inom arbetsgruppen är nödvändigt för att kunna ge det bästa möjliga stödet till våldsutsatta personer med IF.

6. Diskussion

I inledningen formulerade vi vårt syfte: att undersöka professionellas från olika sektors perspektiv och erfarenheter i arbetet med våldsutsatta vuxna som har en intellektuell funktionsnedsättning. Nu, med resultatet som vägledning fördjupar vi oss i en diskussion för att utforska de väsentliga aspekterna av vårt ämnesområde och förstå hur dessa resultat relaterar till det ursprungliga syftet och våra frågeställningar. Frågeställningarna berörde hur

professionellas förhållningssätt ser ut i möten med våldsutsatta personer med IF, vilka utmaningar som kan identifieras i de förstnämndas möjligheter att ge stöd till målgruppen och hur den organisatoriska tillhörigheten kan påverka arbetet. Avslutningsvis kommer vi att presentera förslag för framtida forskning.

Baserat på studiens resultat kan vi dra några viktiga slutsatser om de utmaningar som professionella upplever i arbetet med intellektuellt funktionsnedsatta och våldsutsatta personer. Informanternas svar bekräftar den tidigare forskningens upptäckter gällande målgruppens ökade sårbarhet och svårigheterna i att nå ut till vederbörande, till följd av den sociala isolering och beroendeställning som kan föreligga samt att samhället inte erbjuder lättillgänglig information om rättigheter och möjligheter till stöd (Curtis & Kammes 2020; McConnell & Phelan 2022; O'Callaghan & Murphy 2007; Bowen & Swift 2019; Pestka & Wendt 2014; Robb & McCarthy 2023). Vårt resultat indikerar att det krävs en högre grad av individanpassning i arbetet och att samhället som helhet behöver ta ett större ansvar och rikta mer fokus mot målgruppen inom våldspreventionsinsatser. Metoder och arbetsätt bör syfta till ökad delaktighet för intellektuellt funktionsnedsatta och ett motverkande av den stigmatisering och marginalisering som de ofta utsätts för. Utöver behovet av förebyggande och individstärkande arbete visar denna studie att kompetensutveckling och fortbildning är nödvändigt för de som möter målgruppen, vilket stöds av liknande slutsatser i Crocker & Walkers (2019) forskning.

Vidare har vår studie identifierat problematiken kring att våldsutsatta personer med IF upplever att de inte blir tagna på allvar när de delar med sig av sina erfarenheter av våld. Denna problematik återspeglas även i tidigare forskning av Bowen & Swift (2019), Pestka & Wendt (2014) och Wiseman & Watson (2022). Dock är det viktigt att understryka att vi endast tagit del av professionellas återberättande av de utsattas upplevelser: vi är medvetna om distansen som detta skapar och att vi som forskare inte kan tala för målgruppen baserat på detta. Men utifrån vår studies syfte kan vi ändå säga något om hur de professionella resonerar kring det egna förhållningssättet och vad de anser som viktigt för att kunna ge ett gott bemötande till intellektuellt funktionsnedsatta som utsätts för våld. Resultatet lyfter vikten att de som möter målgruppen i sitt arbete kan tillämpa en hög grad av flexibilitet och är lyhörda inför de särskilda behoven som kan föreligga, vilket inbegriper viljan att hitta kreativa lösningar och inte bara utgå från standardiserade arbetsätt. Egenskaper som tålmod och vänlighet framhålls som centrala, parallellt med att en del informanter upplever att detta

brister hos många, vilket riskerar att öka våldsutsatta och intellektuellt funktionsnedsatta individers misstro till samhället och deras benägenhet att söka hjälp. En annan aspekt av vårt resultat berör informanternas reflektioner kring målgruppens marginaliserade ställning och hur detta tros vara en bidragande faktor till att de hamnar i våldsamma relationer. Några informanter menar att personer med IF vill “vara som alla andra” och undvika ensamhet även om detta innebär att man utsätts för våld, vilket ligger i linje med vad Pestka och Wendt (2014) och McConnell och Phelan (2022) lyfter i sina studier. Något som inte framkom av vår studie, i kontrast mot tidigare forskning av Curtis & Kammes (2020), är oviljan att prata om intellektuellt funktionsnedsatta personers sexuella relationer. Ingen av våra informanter tycktes uppleva detta som någonting särskilt svårt eller skamfyllt, men mot bakgrund av att samtliga informanter arbetar med just våld i nära relation torde de se sådana ämnen som en naturlig del av arbetet.

Vår studie visar även på behovet av ökad samverkan och samarbete mellan olika yrkesgrupper i syfte att kunna fånga upp målgruppen och tillgodose deras behov, vilket också framkommer i studien av Namatovu & Ineland & Lövgren (2022). Det framgår av resultatet att både den offentliga och ideella sektorn behöver förbättra sitt samarbete såväl sinsemellan som med andra yrkesgrupper och samhällsinstanser. En annan central likhet mellan tidigare forskning och studiens resultat är utmaningen som professionella står inför när de försöker balansera mellan skyddande insatser och upprätthållande av den våldsutsattas autonomi (McConnell & Phelan 2022; Robb & McCarthy 2023; Dixon & Robb 2016). Informanterna berättade om svårigheten i att försöka skydda intellektuellt funktionsnedsatta individer från att utsättas för mer våld och våga adressera det särskilda behovet av stöd som funktionsnedsättningen kan innebära, samtidigt som individens självbestämmande måste respekteras. Här krävs fingertoppskänsla i kommunikationen från professionellas sida och att denne kan vara uppriktig med sin oro och de risker som finns, men utgångspunkten bör ligga i stärkandet av individens förmåga att fatta egna beslut och på så vis förändra sin situation.

Vad gäller det handlingsutrymme och organisatoriska ramverk som professionella behöver förhålla sig till i arbetet med målgruppen, har vårt resultat visat hur förutsättningarna kan skilja sig åt beroende på vilken sektor man tillhör. Informanterna från ideella sektorn upplevde sig ha stora friheter i frågan om att kunna erbjuda ett flexibelt och skräddarsytt stöd till våldsutsatta med IF, även om begränsningar i budget och möjligheter till formella insatser saknas, medan de från offentlig sektor diskuterade hur tydligt strukturerade ramverk och

standardiserade rutiner kan upplevas som hämmande för handlingsutrymmet. Detta kan tolkas i ljuset av McConell och Phelans (2022) studie om hur socialarbetare och andra professionella bör erbjuda stöd till målgruppen i form av säkerhetsplanering och skydd, guidning och lotsning genom olika system, emotionell stöttning och ett framhållande av den våldsutsattas rättigheter. Våra intervjuvar från de som tillhör kvinnojourer har gett uttryck för hur de ofta ser sig som en form av kontinuerliga stödpersoner som följer med på möten, tolkar information, ger praktisk hjälp och agerar förespråkare. Samtidigt menar vissa av dessa informanter att de fyller en kompensande funktion då myndigheter brister i förmåga att ge ett tillräckligt individanpassat stöd. Detta väcker frågor om huruvida socialtjänsten som instans bör ha ett större ansvar och sträva efter att utöka sina insatser till förmån för målgruppen, för att minska risken för att särskilt sårbara och utsatta individer faller mellan stolarna.

För att återkoppla till de teorier som vi utgick ifrån för analys av informanternas berättelser, menar vi att ett integrerat tillämpande av både gräsrotsbyråkrati och empowerment skulle kunna bidra till en mer holistisk approach vid utformandet av stöd och insatser för våldsutsatta personer med IF. Det gräsrotsbyråkratiska perspektivet fokuserar på de professionellas arbetsvillkor och möjligheter i det nära arbetet med målgruppen, medan empowerment främst handlar om stärkandet av de utsatta individerna själva. Genom att applicera gräsrotsbyråkrati läggs en större vikt på att decentralisera beslutsfattandet och öka de professionellas befogenheter och handlingsutrymme för att kunna erbjuda ett individanpassat och flexibelt stöd; här anser vi att de som befinner sig högre upp i organisationshierarkin bör lyssna till erfarenheterna hos de som befinner sig på golvet och därav är de första i ledet att uppfatta målgruppens behov. Samtidigt behövs även empowerment-perspektivet i hög grad, för att undvika fallgropen att andra människor ska "tala för" den utsatta. Till syvende och sist är det just våldsutsatta personer med IF som äger sina berättelser, och deras upplevelser och önskemål måste ligga till grund för hur samhället erbjuder hjälp och stöd. Vidare inbegriper empowerment strävandet efter att öka möjligheterna till ett aktivt deltagande i samhällslivet för marginaliserade grupper, samt stärkandet av positiva självbilder. Ett såväl preventivt som stödjande och behandlande arbete riktat till våldsutsatta med IF bör således syfta till att stärka, synliggöra och inkludera målgruppen, kombinerat med ett framhållande av de professionellas samlade erfarenheter och deras möjligheter att forma sitt arbete efter individen.

6.1. Vidare forskning

Mot bakgrund av att våra informanter lyfte de svårigheter som finns i att nå våldsutsatta personer med intellektuell funktionsnedsättning och att det troligtvis finns ett stort mörkertal, menar vi att det finns ett behov av mer forskning om hur olika samhällsfunktioner utformar och tillgängliggör information kring vilket stöd som finns att tillgå för den som utsätts för våld i nära relation. Vidare har vi sett, utifrån de professionellas perspektiv, hur stödet som ges av kvinnojourer kontra socialtjänst kan påverkas av de organisatoriska villkoren och ramarna. Förslag på fortsatt forskning vore därför att i svensk kontext undersöka hur våldsutsatta personer med IF, som har erfarenhet av både den frivilliga och offentliga sektorn i fråga om stöd och insatser, själva har upplevt bemötandet och huruvida deras behov tillgodosetts eller ej av respektive sektor. En sådan studie skulle kunna erbjuda användbar kunskap om hur stödet kan förbättras samt utforska behovet av samverkan mellan den ideella och offentliga sektorn.

7. Litteraturförteckning

1177 Vårdguiden (2023). *Intellektuell funktionsnedsättning*. <https://www.1177.se/sjukdomar--besvar/hjarna-och-nerver/larande-forstaelse-och-minne/intellektuell-funktionsnedsattning---utvecklingsstornig/> [23-11-23]

Anyango C, Goicolea I & Namatovu F. (2023). Women with disabilities' experiences of intimate partner violence: a qualitative study from Sweden. *BMC Womens Health*. 23(1), s. 1-11. doi: 10.1186/s12905-023-02524-8.

Askheim, P.O. & Starrin, B. (2007). Empowerment – ett modeord? I Askheim, P. O. & Starrin, B. (red.) *Empowerment i teori och praktik*. Malmö: Gleerups utbildning AB, s. 9-18.

Bowen, E. & Swift, C. (2019). The Prevalence and Correlates of Partner Violence Used and Experienced by Adults With Intellectual Disabilities: A Systematic Review and Call to Action. *Trauma Violence Abuse*. 20(5), s. 693-705. doi: 10.1177/1524838017728707.

Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*. 3(2), s. 77-101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>

Brottsförebyggande rådet (2023) *Kvalitetsgranskning av anmälda misshandelsbrott efter relationstyp*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
https://bra.se/download/18.6bb714d018722cf91a6248b/1680171731773/2023_Kvalitetsgranskning_av_anmalda_misshandelsbrott_efter_relationstyp_2019-2021.pdf

Brottsförebyggande rådet (2007). *Våld mot personer med funktionshinder*. Rapport 2007:26. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
https://bra.se/download/18.cba82f7130f475a2f1800010148/1371914725775/2007_26_vald_mot_personer_med_funktionshinder.pdf

Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 3 uppl. Stockholm: Liber.

Curtiss, S.L. & Kammes, R. (2020). Understanding the risk of sexual violence of adults with intellectual and developmental disabilities from an ecological framework. *Journal of Policy and Practice in Intellectual Disabilities*, 17(1), s.13-20. doi: 10.1111/jppi.12318

Dixon, J & Robb, M (2016). Working with Women with a Learning Disability Experiencing Domestic Abuse: How Social Workers Can Negotiate Competing Definitions of Risk. *The British Journal of Social Work*, 46(3), s. 773–788. doi: 10.1093/bjsw/bcu149

Ekström, V. (2016). *Det besvärliga våldet - Socialtjänstens stöd till kvinnor som utsatts för våld i nära relationer*. Diss. Linköpings Universitet. doi:10.3384/diss.diva-130941
<https://liu.diva-portal.org/smash/get/diva2:957007/FULLTEXT01.pdf>

Fraser-Barbour, E., Crocker, R. & Walker, R. (2018). Barriers and Facilitators in Supporting People with Intellectual Disability to Report Sexual Violence: Perspectives of Australian Disability and Mainstream Support Providers. *The Journal of Adult Protection*, 20(1), s. 5–16. doi: 10.1108/JAP-08-2017-0031

Habilitering och Hälsa Region Stockholm (2023). *Intellektuell funktionsnedsättning*.
<https://www.habilitering.se/fakta-och-rad/kort-om-funktionsnedsattningar/IF/> [23-11-20]

Lipsky, M. (2016). *Street-Level Bureaucracy: dilemmas of the individual and public services*. New York: Russell Sage Foundation.

Ludici, A., Antonello, A & Turchi, G. (2019). Intimate Partner Violence Against Disabled Persons: Clinical and Health Impact, Intersections, Issues and Intervention Strategies. *Sexuality & Culture*, 23(2), s. 684-704. doi: 10.1007/s12119-018-9570-y

McConnell, D. & Phelan, S. K. (2022). Intimate partner violence against women with intellectual disability: A relational framework for inclusive, trauma-informed social services. *Health & Social Care in the Community*, 30(6), s. 5156–5166. doi: 10.1111/hsc.13932.

Meer, T. & Combrinck, H. (2015). Invisible Intersections: Understanding the Complex Stigmatisation of Women with Intellectual Disabilities in Their Vulnerability to Gender-based Violence. *Agenda (Durban)*, 29(2), s. 14–23. doi: 10.1080/10130950.2015.1039307

Moser Hällen, L. & Sinisalo, E. (2018). Vem är den våldsutsatta? I Moser Hällen, L. & Sinisalo, E. (red). *Våld i nära relationer - Socialt arbete i forskning, teori och praktik*. 2 uppl. Liber. s. 53–66.

Myndighet för delaktighet (MFD). (2023). *Statistik om förekomst av våld mot personer med funktionsnedsättning*. [Statistik om förekomst av våld mot personer med funktionsnedsättning - Bilaga 2 \(mfd.se\)](#) [2023-10-23]

Namatovu, F., Ineland, J. & Lövgren, V. (2022). Exploring the Perspectives of Professionals on Providing Intimate Partner Violence Services to Women With Disabilities. *Violence against Women*. November 20. doi: 10778012221137916.

Nationellt centrum för kvinnofrid (2023a) *Kvinnojourernas verksamhet*. <https://www.nck.uu.se/kunskapsbanken/amnesguider/kommunernas-kvinnofridsarbete/kvinnojourernas-verksamhet/> [2023-10-25]

Nationellt centrum för kvinnofrid (2023b) *Socialtjänstens insatser*. <https://www.nck.uu.se/kunskapsbanken/om-kunskapsbanken/kunskapsbankens-nyhetsarkiv/nyhetsvisningssida/?tarContentId=1053072> [2023-10-23]

Nationellt centrum för kvinnofrid (2023c) *Våld i nära relationer*. <https://www.nck.uu.se/kunskapsbanken/amnesguider/vald-i-nara-relationer/vald-i-nara-relationer/> [2023-10-23]

Nationellt centrum för Kvinnofrid (2013). *Våld mot kvinnor med funktionsnedsättning*. Rapport 2013:1. Uppsala: Nationellt Centrum för kvinnofrid. https://kunskapsbanken.nck.uu.se/nckkb/nck/publik/fil/visa/481/nck-rapport-vald-mot-kvinnor-med-funktionsnedsattning-2013-1.pdf?fbclid=IwAR3FoVi6IFLL_OLZDK93m7GJGKz1wehqDSa5oPYPDHKhyhXwGVoS4PIGfDU

O'Callaghan, A. C. & Murphy, G. H. (2007). Sexual Relationships in Adults with Intellectual Disabilities: Understanding the Law. *Journal of Intellectual Disability Research*, 51(3), s. 197–206. doi: 10.1111/j.1365-2788.2006.00857.x

Payne, M. (2016). *Modern teoribildning i socialt arbete*. Stockholm: Natur och Kultur.

Pestka, K. & Wendt, S. (2014). Belonging: women living with intellectual disabilities and experiences of domestic violence. *Disability & Society*, 29(7), s.1031-1045. doi: 10.1080/09687599.2014.902358.

Robb, M. & McCarthy, M. (2023). Managing risk: social workers' intervention strategies in cases of domestic abuse against people with learning disabilities. *Health, Risk & Society*, 25(1-2), s. 45-60. doi: 10.1080/13698575.2022.2143169.

Robinson, S., Frawley, P. & Dyson, S. (2020). Access and Accessibility in Domestic and Family Violence Services for Women With Disabilities: Widening the Lens. *Violence against women*, 27(6-7), s. 918-936. doi: 10.1177/1077801220909890.

SFS 2001:453. *Socialtjänstlag*. Socialdepartementet.

Socialstyrelsen (2022) *Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer*. HSLF-FS 2022:39. <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/foreskrifter-och-allmanna-rad/2022-6-7967.pdf>

Socialstyrelsen (2023). *Våld i nära relationer: handbok för socialtjänsten, hälso- och sjukvården och tandvården*. <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/handbocker/2023-6-8592.pdf>

Starrin, B. (2007). Empowerment som förhållningsätt – kan vi lära oss något av Pippi Långstrump? I: Askheim, P.O. & Starrin, B. (red.) *Empowerment i teori och praktik*. Malmö: Gleerups utbildning AB, s.49-62.

Starke, M., Bertilsdotter Rosqvist, H. & Kuosmanen, J. (2016). Eternal Children? Professionals' Constructions of Women with an Intellectual Disability Who Are Victims of Sexual Crime. *Sexuality and Disability*, 34(3), s. 315-328. doi: 10.1007/s11195-016-9441-0

Vetenskapsrådet (2017) *God Forskningssed*. Stockholm: Vetenskapsrådet

file:///C:/Users/Monika%20Valanciene/Downloads/God-forskningssed_VR_2017.pdf

Wiseman, P. & Watson, N. (2022). "Because I've Got a Learning Disability, They Don't Take Me Seriously:" Violence, Wellbeing, and Devaluing People With Learning Disabilities.

Journal of Interpersonal Violence, 37(13-14), s. NP10912-NP10937. doi:

10.1177/0886260521990828

World Health Organisation (2021) *Violence against Women*. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-women> [23-12-06]

World Health Organisation (2011). *World Report on Disability*.

<https://www.who.int/teams/noncommunicable-diseases/sensory-functions-disability-and-rehabilitation/world-report-on-disability> [23-11-24]

Bilaga 1

Intervjuguide

Bakgrundsfrågor

1. Berätta lite om din bakgrund relaterat till jobbet: utbildning, arbetsuppgifter, vilken målgrupp du möter

- a) Vilken utbildning har du?
- b) Vilken titel har du (i egenskap av organisation) och hur länge har du haft den?
- c) Vilken målgrupp arbetar du med?
- d) Vad ingår i dina arbetsuppgifter?
- e) Hur kommer det sig att du valt att jobba med detta?

Organisation

2. Berätta om vilka organisatoriska ramar du arbetar inom? Hur ser dessa ut?

- a) På vilket sätt förhåller du dig till juridiska riktlinjer i ditt arbete?
- b) Hur definierar du begreppet handlingsutrymme?
- c) Hur upplever du ditt eget handlingsutrymme i arbetet med de du möter? Kan du ge några exempel?
- d) Vilka förbättringar eller förändringar skulle du vilja se inom det sociala arbetsområdet när det gäller att stödja målgruppen?
- e) Hur samarbetar du med andra yrkesgrupper och organisationer när du arbetar med intellektuellt funktionsnedsatta våldsutsatta klienter?

Utbildning

3. När du först kom i kontakt med den aktuella målgruppen (våldsutsatta med intellektuell funktionsnedsättning), hur väl förbered kände du dig? Utveckla!

- a) Har du någon särskild utbildning gällande att möta klienter som har en intellektuell funktionsnedsättning?

b) om nej, hur ser du på behovet av specialiserad utbildning eller kompetens när det gäller att bistå våldsutsatta vuxna med intellektuell funktionsnedsättning?

c) om ja, på vilket sätt tror du att detta har påverkat ditt arbete?

4. Hur resonerar du kring din förmåga att kunna möta målgruppens behov idag? Vill du berätta lite om huruvida din förmåga har utvecklats?

a) om det finns utmaningar/problematik, utveckla! Ge exempel! Vad tror du skulle kunna underlätta utmaningarna?

b) om arbetet fungerar bra, vad tror du att detta beror på? Utveckla!

I mötet med klienter som har intellektuell funktionsnedsättning

5. Berätta om hur du ser på din roll i arbetet med klienter med IF som utsatts för våld i nära relation? (Förtydligande: vad är ditt syfte i mötet med personen? Vem behöver du vara för personen?)

a) på vilket sätt brukar du komma i kontakt med målgruppen? (Tar de själva kontakt, sker det genom en annan person, polis/myndighet etc)

b) vad tror du det kan beror på?

c) På vilket sätt brukar du få kännedom om att personen har just en intellektuell funktionsnedsättning?

6. Kan du berätta lite om hur insatserna kan se ut för den här målgruppen?

a) Vilka är vanligast?

b) Hur ser du på balansen mellan att skydda/hjälpa och samtidigt bejaka klientens rätt till självbestämmande? Utveckla!

7. Vill du berätta lite om hur du brukar gå tillväga och vilket förhållningssätt du har när du möter målgruppen?

a) Om du har ett fysiskt möte med personen, finns det då möjlighet för hen att ha med sig någon mer till mötet?

b) Vilka möjligheter eller konsekvenser kan de ge att antingen ha mötet själv med klienten jämfört med om någon annan också närvarar?

8. Har du någon uppfattning om hur mycket kunskap den här målgruppen brukar ha om sina rättigheter och möjligheter till stöd gällande våld i nära relationer? Utveckla!

Bilaga 2

Informationsbrev

INFORMATIONSBREV

Till dig som har erfarenhet av att möta och arbeta med våldsutsatta vuxna med intellektuell funktionsnedsättning

Vi är två studenter, Josefine Sommarström och Monika Valanciene, som påbörjat arbetet med vår kandidatuppsats. Uppsatsen görs som en del av socionomprogrammet vid Institutionen för samhällsvetenskaper vid Södertörns högskola.

Vi ämnar genomföra en kvalitativ intervjustudie vars syfte är att undersöka socialtjänstens och kvinnojourers perspektiv på arbetet med våldsutsatta vuxna personer som även har en intellektuell funktionsnedsättning. Vi är intresserade av hur praktiker inom det sociala arbetet upplever arbetet med denna målgrupp utifrån den egna kompetensen, den utsattes stödbehov och vilka potentiella utmaningar som finns. Din kunskap är väldigt viktig för oss då det i dagsläget inte finns så mycket forskning inom just detta område.

Studien går ut på att genomföra en intervju där du får svara på ett antal frågor. Intervjun kan genomföras antingen på plats eller via verktyget Zoom och beräknas ta 30–60 minuter. Intervjun kommer att spelas in och sedan transkriberas, det vill säga skrivas ner i skriftlig form. Därefter kommer vi analysera materialet med hjälp av kvalitativ metod för att ta fram resultaten av undersökningen. Materialet kommer att behandlas konfidentiellt och alla personuppgifter kommer aidentifieras.

Vi önskar intervju 3–5 personer i enskilda intervjuer i vecka 47–48 (20 november - 1 december). Vi kommer tillsammans planera tid och plats för intervjun.

Om du har frågor är du välkommen att kontakta oss eller vår handledare via nedanstående uppgifter:

Josefine Sommarström,

Monika Valanciene,

Hanna Bertilsdotter Rosqvist (handledare)

